

Franciscus Blanchinus

*De Tribus Generibus
Instrumentorum*

Laaber-Verlag

Digitized by the Internet Archive
in 2011

Blanchinus, De Tribus Generibus Instrumentorum

Franciscus Blanchinus

*De Tribus Generibus
Instrumentorum Musicae
Veterum Organicae*

Laaber-Verlag

*Dokumente früher Musik und
Musikliteratur im Faksimile
Bd. 3*

Franciscus Blanchinus

*De Tribus Generibus
Instrumentorum Musicae
Veterum Organicae*

Laaber-Verlag

ISBN 39215 1824-5

© 1980 Laaber-Verlag

Dr. Henning Müller-Buscher

Nachdruck der Ausgabe Rom 1742

Printed in W.-Germany

FRANCISCI BLANCHINI
VERONENSIS

Utriusque Signaturæ Referendarii, & Prælati Domestici,

DE

TRIBUS GENERIBUS
INSTRUMENTORUM
MUSICÆ VETERUM
ORGANICÆ
DISSERTATIO.

ROMÆ, MDCCXLII.

Impensis Fausti Amidei Bibliopolæ in via Curfus.

Ex Typographia Bernabò, & Lazzarini.

SUPERIORUM PERMISSU.

FRANCISCI BLANCHINI
VERONENSIS
Utriusque Signaturae Referendarii, & Praeaei Domestici,
DE
TRIBUS GENERIBUS
INSTRUMENTORUM
MUSICAE VETERUM
ORGANICAE
DISSERTATIO.

ROMAE, MDCCXLII.
Imprints Fausti Amidei Bibliopole in via Curia.

Ex Typographia Bernabè, & Lazzarini.
Superiorum, permisso.

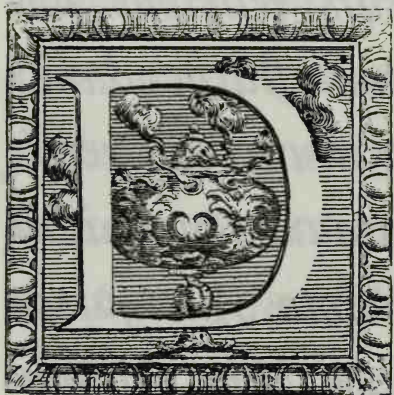
JO. PETRO LUCATELLI

MARCHIONI RIPALTÆ,

S.^{mi} D. N. BENEDICTI XIII. ab intimo Cubiculo.

FAUSTUS AMIDEUS

S. P. D.

*E veteri antiquorum
Musurgia peculiarem
Diatribam Cl. Mem.
Viri Præsulis Franci-
sci Blanchini sub tuo
præsidio, Illustrissime Domine, fovendam
duxi. Res equidem per se difficilis ad ex-
plicandum propter antiquitatem, quæ
vel certissimis rebus ipsâ temporum lon-
ginitate nebulas offundit; tum homi-*

num opinionibus periculosa negantium, ea exstitisse, quæ consuetis sibi, & notis parum consentanea videntur. Hinc Clarissimorum Virorum patrociniū ea exigunt; eo magis quod hæc studiorum genera jam consenescent, & a viris non bene cordatis spreta jam vilescunt. Hac perducti ratione sub tuis felicibus auspiciis Opus hoc egregium statuendum duxi. Unde quæso auxilium quærere, quam ex ea Domo, in qua nunc conveniunt omnes, quotquot sunt Romæ Antiquitatis studiosi? Volat quippe jam per omnem fermè Italiam celebris tuæ Academiæ fama; quæ te Auctore, te Duce, te Mæcenate collecta, tuis in Ædibus illustrandæ Antiquitati incumbit. Illuc conveniunt Viri omnium ordinum eruditissimi,

simi , qui sic expendunt singula , sic examinant , nihil ut sit , quod fallere eorum sagacitatem valeat , aut industriam superare . Quæ quidem singula profero , ut omnes intelligant me nec potuisse , nec debuisse Patrocinium cujusquam quærere , præter tuum ; nam quod Tu probaveris , nemo erit , qui improbare audeat . Ego vero , Illustrissime Domine , tuo ornatus judicio , pergam animosior in alia suscipienda , ut nec me mei sumptus , nec Te tui patrocinii pœniteat . Vale .

Si videbitur Rmo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici .

F. M. de Rubeis Archiepiscopus Tarfi Vicesgerens .

APPROBATIO.

JUssis obtemperans Rmi Patris Aloysii Nicolai Ridolfi Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magistri, legi Dissertationem posthumam bonæ memoriæ Præsulis Francisci Blanchini Veronensis Patru mei amantissimi, *de tribus generibus Instrumentorum Musica Veterum Organica*, descriptam ex quodam amanuensis apographo Romæ nuper invento, mecumque communicato ab humanissimo Viro Antonio Boriono per Illustrissimum Rodolphinum Venuti, Academiæ Capitolinæ socium de re antiquaria multis nominibus optime meritum. In ea Doctissimus Author exquisita eruditione agit de veteribus omnium fere Gentium Instrumentis Musicæ Organicæ, quæ tot sæculorum decursu humana excogitavit industria, ad exprimendas varias affectiones harmoniæ. Tabulas a Blanchino delineatas, Faustus Amidei Bibliopola, privata pecunia, ære incidendas curavit. Exhibent Musicorum inventorum Figuras, vetustioribus monumentis consignatas, quas ex ordine ob oculos ponunt curiosi Lectoris ichonissimi affabrè elaborati ad normam archetyporum. Musica Organica magnam Geometriæ partem sibi principio vendicavit. Hujus ergo præsidio munitus celebris Mathematicus Præsul, non solum inquit origines instrumentorum *Musurgia*, sed etiam, in nervorum fidiumque pulsu, soni admirabiles proportionales investigat, atque melos Theorias. Testor ego, nec mentior, ipsum, sine moderatore, sine magistro, me coram harmonice, psalterio, tympano, & cythara non semel personuisse; artemque difficilem consequutum redigendarum fidium ad regulas consonantiæ, ope solius Geometriæ. Prodeat ergo in publicam lucem bono publico profutura hæc Dissertatio; cujus Author cum vitæ sanctimonia, tum insigni rei antiquariæ peritia, totius Urbis concordia prædicatione celebratur.

Romæ Idibus Septembris, anno Domini MDCCXLII.

Joseph Blanchinus Veronensis Presb. Congreg. Oratorii Romani.

PRÆFATIO.

UJUSCUMQUE generis habeantur antiqui ævi reliquiæ, has eruditioni promendæ, reique litterariæ sacrae, & civili explicatione aliqua augendæ inservire, neminem, qui penitiores disciplinas primoribus labris attigerit, puto ignorare: quandoquidem viri strenui lucubrationibus suis hoc non semel comprobaverunt; inter quos eminet Clarissimus Præsul Franciscus Blanchinus, ut ex jam editis præclarissimis ejus Operibus apparet. Mirum

rum igitur non sit si Opus ab ipso concinnatum Clementis XI. jussu , sicuti ab Eminentissimo Card. Alexandro Albano Fratris filio audivimus , de Musurgia Veterum nondum editum , non paucis post obitum annis in lucem appareat . Gratiam habebit Lector Antonio Boriono Romanarum Antiquitatum cultori eximio , qui apographum nactus , voluit illud publicæ luci tradere : Tabulæ vero ex veteribus monumentis depromptæ , eleganti viriculo incidi curavit Faustus Amidei Operis editor . In tria capita Opus est divisum , cum de tribus generibus Instrumentorum Musicæ Veterum agatur , videlicet de genere inflatili , de pulsatili , ac de tensili . Jacobus Benignus Bossuet Episcopus Meldensis in Dissertatione de Psalmis cap. 6. num. 34. ita loquitur „ De Instrumentis Musicis id „ certum , apud Hebræos usitata in sacris , „ sive quæ flatu , aut anima , ut Tubam ; sive „ quæ percussione sola , ut Cymbalum ; sive „ quæ etiam fidibus constitissent , quod genus „ a tangendo seu pulsando נִינֹת *neghinoth* „ vocabatur . Hujus sunt species כִּנּוֹר *Kinnor* „ seu Cinyra , aut Cithara ; & נֶבֶל *Nebel* „ seu Nablium , aut Psalterium ; quod utrum-

que

„ que cum voce conjunctum memoratur Psal.
 „ 56. ver. 9. *Exsurge lingua mea , exsurge Psalte-*
 „ *rium , & cithara ,* & alibi passim . Psalterium
 „ autem fuisse decachordum patet Psal. 32. 2.
 „ *In Psalterio decem chordarum psallite illi ,* aliif-
 „ que in locis . „

Tria genera Instrumentorum Musicæ
 Organicæ etiam antiquitus inferventium ,
 nempe Pulsatile , Tensile , Inflatile , numerant
 alii etiam Authores antiqui , & recentes , cum
 Præfule memorato ; sed omnium luculentissi-
 me , & gravissime Psalmista recenset in ulti-
 mo Psalmo .

Inflatile, vers. 3. *Laudate eum in sono Tubæ ;*
 vers. 6. *Omnis Spiritus laudet Dominum .* Pul-
 satile, vers. 4. *Laudate eum in Tympano &c.* vers. 5.
Laudate eum in Cymbalis &c. vers. 3. *Laudate*
eum in Psalterio , & Cithara &c. vers. 4. *Laudate*
eum in chordis &c.

In hac Organorum Musicorum univer-
 sitate S. Augustinus, Psalmum postremum ex-
 plicans , intelligit Sanctos omnes significari ;
Iidem ipsi Sancti sunt in omnibus Musicis Orga-
nis deinceps significati ad laudandum Deum . Quod
 enim proposuit dicens : *Laudate Dominum in*
Sanctis : hoc exequitur varie significans eosdem ipsos
 San-

Sanctos ejus . Laudate eum in sono tubæ : propter laudis excellentissimam claritatem &c.

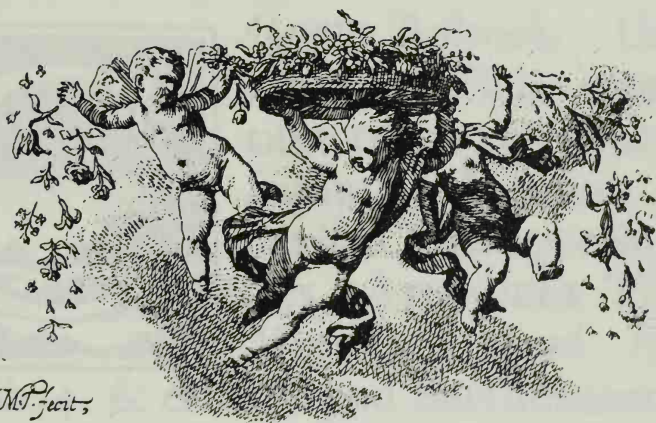
Animadvertit cum SS. Patribus etiam Ven. Card. Bellarminus in expositione Psalmi CL. vers. 3. *Tria sunt instrumentorum genera, vox, flatus, & pulsus; omnium meminit hoc loco Propheta.* Hausit Cardinalis ex S. Augustino, eandem divisionem proponente in Psalmi ejusdem interpretatione. Sed alii, qui vocem, ac flatum unico genere complectuntur, nisi organicam Musicam cum vocali complecti malint, tria illa genera organices a cantu inorganico distinguunt, & Organorum classes tres cum Hebræorum Scriptoribus numerant. I. *Percussionalium*, seu Pulsatiliū in Tympanis, Sistris &c. II. *Tensilium* in chordis, quæ aptantur Nablio, Psalterio, Cyniræ, seu Citharæ, Lyrae &c. III. *Inflatilium*, hoc est Tubarum, Cornuum, Tibiarum &c.

P. Athanasius Kirkerius Musurgiæ lib. 6. in Præfatione : *Omnia Instrumenta Musica ad tria genera ut plurimum revocantur : Prioris generis dicuntur ἐγχόρδα, sive ἐνταρά, quæ nervis, seu chordis constant, quæque plectris, aut digitis in harmonicos motus incitantur; ut sunt Testudines, Psalteria, Lyra, Sambuca, Pandora,*
ræ,

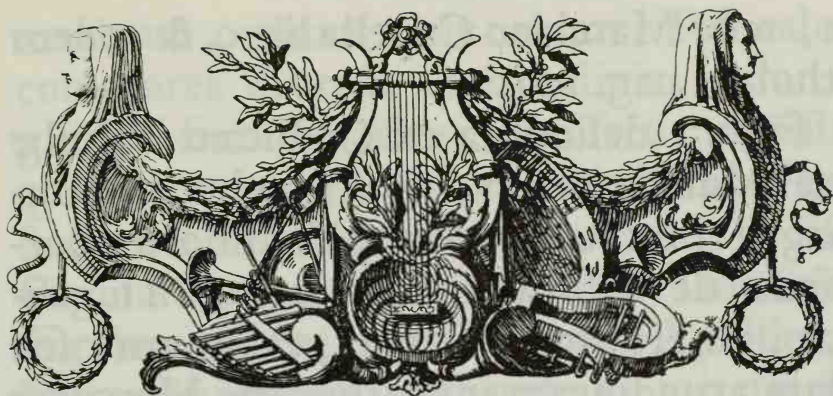

ra, *Barbita*, *Nablia*, *Pectides*, *Clavicymbala*,
aliaque hujus generis innumera. *Secundi generis*
sunt ἐμφυσώμενα, πνευματικά, vel ἐμπνευστα,
quæ inflata, seu spiritu incitata sonum edunt; ut
Fistulæ, Tibiæ, Cornua, Litui, Tubæ, Buccinæ,
Classica. *Tertii generis sunt κρόστα, sive Pul-*
satilia, uti sunt Tympana, Sistra, Cymbala,
Campanæ &c.

Vetera igitur Musicæ Instrumenta, ana-
 glyphis operibus deducta, & magis in reces-
 su, quam in prima fronte spectabilia, explica-
 re adgrediamur.

M U S I C A

*Veterum Instrumenta , eorumque genus
inflatile seu Πνευματικόν .*

C A P U T I.

Alamus Pastoralis . Unde, TAB. I.
μόναυλος Tibia exorta ,
tum reliqua Organa con-
sequuta . Meminit Mo-
nauli in Thamyre Sopho-
cles . Arundinea Tibia
Monaulos , apud Athe-

næum lib. 4. & ex eo apud Bartholinum de
Tibiis Vet. pag. 38. ab Ægyptiis fertur esse
inventum Ofiridis. Hac Tibia occinebatur Hy-
menæo . Amazones ad calamos * arma tracta-
bant ,

* *Barthelinus,*
ibid. pag. 37.

bant, teste Marciano Capella lib. 9. & eodem Bartholino pag. 101.

Figura desumpta ex Caducæo Tabulæ Iliacæ Matthæjorum, ab Aleandro illustratæ pag. 31. ex Apollodoro, & Isidoro. Bartholinus de Tib. Vet. lib. 1. pag. 11. observat, ab Hygino affirmari, calamum, seu fistulam arundineam, inventum esse Mercurio traditum, lib. 3. cap. 6. pag. 210. In Sacris Litteris, Genes. cap. 4. vers. 20. & 21. *Jabel fuit Pater habitantium in tentoriis, atque pastorum; & nomen fratris ejus Jubal: ipse fuit Pater canentium cithara, & organo.* In Hebræo textu כִּנּוֹר וְעוּגָב Cinnor ve-Huggab. A Septuaginta Interpretibus Græcè redditur ψαλτήριον, ἢ κιθάραν.

Observat R. P. Calmet Dissert. in Psalmos pag. 87. verbum עוּגָב Huggab, indicans instrumentum musicum, reperiri quater in Sacris Litteris, nempe Genes. cap. 4. vers. 21. Job cap. 21. vers. 12. & cap. 30. vers. 31. Psal. 150. vers. 4. & ab Interpretibus LXX. & a Vulgata reddi aliquando *Cythara*, aut *Psalmus*, aut *Organum*. Cæterum frequentius reddi *Organum*: quo vocabulo non intelligi perfectum organum hydraulicum, aut pneuma-

ma-

maticum, quibus nunc utimur; sed calamos complures diversæ longitudinis, cera, aut glutine simul junctos, non secus ac fistula, quam veteres Ethnici tribuunt Pani, Fauno, Satyris, &c. Organi origo petenda a fistulis singularibus, quas mythici dant Diis suis pastoralis vitam exercentibus, Apollini, & Mercurio greges pascentibus; uti etiam observavit Vossius de origine Idololatriæ lib. 4. cap. 92. qui, ex Virgilii Ecloga 2. Pani datum illud inventum docet, &, ex Plinio lib. 7. cap. 2. Pan Mercurii fistulam Monaulon invenisse narrat; aliis eam tribuentibus Fauno, aliis Idi, seu potius Daphnidi Pastori Siculo repertori Bucolices, ex Diodoro Siculo in fine lib. 4. Hæc omnia per Græcorum, & Latinorum fabulas attributa Pastoribus recentioribus, deprompta sunt ex vera Historia Moïsis, perperam ab Ethnicis percepta, ac transformata; ex qua apparet, cognatis inventorum Pastoris artis, calamum, fistulam, organi rudimenta, seu Hebræum *Huggab*, esse tribuenda. Sunt enim, qui aliud calami genus a primis Pastoribus repertum intelligant Hebræorum **אכוב** *Abub*, tibiam; etymologia deducta ex **אכיב** *Abib*, calamo spicæ, quo etiam

nunc pueri Pastorum avenas tenues compingunt : de quibus Virg. Ecloga 1. Videndus Illustrissimus Huetius Demonstr. Evangelicæ Prop. iv. cap. 4. num. 2. pag. mihi 65.

2. *Ossea Tibia*. Nonnulli ex tibiis gruum factam putant, cum Plinio lib. 16. cap. 37. vel ex cervinis ossibus, indicante Barthio, Advers. lib. 33. cap. 21. Thebani Ægyptii ex hinnuleorum ossibus tibiae fecerunt; qui etiam reliquos Græcos docuerunt, tradente Athenæo lib. 14. Vide Bartholin. de tib. vet. lib. 1. cap. 4. pag. 23. Hanc etiam Tibiam osseam Minervæ tribuit Callimachus in hymno Dianæ, ibidem relatus,

Nondum hinnuleorum ossa perforata erant,

Opus Minervæ, ex quo cervis perniciēs.

Figura Tibiæ osseæ, quam mythici tribuunt Minervæ, cui alteram Marfyas adjecit, ex Plinio lib. 7. cap. 56. petita est ex tibiis Marfyæ in pluribus anaglyphis expressis : sed quoniam evidentius exstat in marmoreo anaglypho Neapoli asservato in ædibus Principis Diomedis Carasæ, olim Comitum Magdalonensium, nos inde maluimus eandem figuram desumere. Vide etiam Bonar. Num. Carpin. p. 368.

3. *Buxea Tibia*. Nihil ferme differt a figura præcedenti, cum tantum materies diversa sit; sed, cum torno elaboretur, potest a forma Tibiæ ex cruribus animalium nullo torni adjumento levigatis & imminutis paulisper dirigi, & repando orificio donari. Hanc vidimus expressam cum Panis fistula, & cum Phrygia Tibia recurva in anaglypho Romæ spectato, editoque per Boissardum tom. 3. pag. 47. & per Bartholinum de Tib. Vet. tab. I. Ovidius in *Fastis*:

*Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, Tibia longa sonos.*

Figura occurret rursus num. 5. & 7.

4. *Ærea Tibia*, quæ & militaris, quali nunc utuntur Helvetici milites Prætoriani etiam Romæ, æqualis est, & calamo similior. Usæ hac feruntur Amazones, dum arma tractarent, asserente Marciano Capella, uti retulimus supra num 1. cum Bartholino. Usi Tibiarum ejusmodi sonitu ad pugnam etiam Lacedæmonii, Tyrrheni, Thebani, aliique Populi, ut ibidem ostenditur a Bartholino. An & Romani a Rege Servio Tullio, classes, & Centurias instituyente? Livius dicitur affirmare lib. 1. cap. 43, cum narret, ab eo Rege in quin-

quinta classe censitos Accensos, Cornicines, Tibicinesque, tres in Centurias distributos: unde passim in lapidibus Romanis, & Historicis Tibicines memorantur. In expeditione Dacica Trajano sacrificanti Tibicines occinunt, expressi num. 75. in ejus Columna cochlide. Sed Vir Clarissimus Fabrettus negat, inter Officia militaria Romanorum Tibicines memorari; & Livii textum, a Sigonio castigatum ex emendatioribus codicibus, Tubicines fociare Cornicinibus, & Accensis, non Tibicines. Consulendus Fabrettus de Columna Trajani, pag. 206. Lipsius lib. 4. de Militia Romana, etiam Tyrrhenis Tubas tribuit in militia, non vero Tibias. Fuerit igitur Lacedæmoniorum tantum bellica Tibia, eadem certe utuntur hodie Helvetii, & quidem ærea; qualia Romanis fuerant universa instrumenta militaria, quorum cantu accenderentur ad pugnam, tradente Lipsio lib. 4. de Milit. Rom. pag. mihi 312. Unde Æneatores dicti genus universum ejusmodi, buccinis, tubis, cornicibus, lituis inflandis deputatum. Figuram ex Helvetica retinendam duco, utpote ab antiquis saltem Lacedæmoniis usurpatam. En marmor antiquum anno 1733. repertum;

5. *Tibia Phrygia Matris Deûm*, ex calamo, cum adjuncto cornu leniter inflexo. Hisce Tibiis recurvis utebantur Antiqui in Sacris Matris Deûm; ut ostendit, cum vetustis Scriptoribus, etiam anaglyphum relatum inter admiranda urbis Romæ, fol. 17. Inde imaginem desumpsi, cum Bartholino pag. 26. tab. I. num. 2. Similem vides etiam num. 3. ejusdem tab. I. Bartholini, desumptam ex Boissardo Tom. 3. pag. 47. Bartholinus cornu vitulinum fuisse docet, pag. 26.

6. *Fistula Panis*, seu *Syringia*, ex pluribus calamis diversæ longitudinis simul junctis, ut, citra necessitatem excavandi plura foramina in eodem tubo seu calamo, soni diversi, labro per dispares calamos percurrente, ederentur. Quare Lucretius lib. v.

Et supra calamos unco percurrere labro.
Visitur in compluribus signis anaglyphis, & picturis referentibus Pana, Atym, Pastores. Ex ara vetusta Matris Deûm, cum Atyde edidit Boissardus Tom. 3. pag. 47. quæ imago recusa nuper est in nova editione Gruteri Antiquitatum Tom. 1. pag. 27. Inde hanc figuram

ram defumpfi cum Bartholino , de Tibiis Veterum tab. I. num. 3. & 8. Ante Ethnicorum fabulas inventas , vidimus supra num. 1. ejusmodi organum , aut organi rudimentum , a filiis Jubal usurpatum , dici in Sacris Litteris עוגב *Huggab*.

7. *Tibiæ longæ* , & *Spondiacæ* , five *Spondiales* , Isidoro ad hymnos idoneæ , qui a supplicibus in Templis canebantur . De his Bartholinus , ex Mario Victorino , pag. 45. Figuram expressimus ex pictura veteri Pyramidis Cestitiæ , impressa in recenti editione Romæ veteris Famiani Nardini , & a Petro Sancte Bartoli inter picturas veteres, fol. 65.

8. *Tibiæ pares* . De quibus Bartholinus pag. 48. ex Scaligero , aliisque Scriptoribus . Figura visitur in Sarcophago Matthæjorum in Monte Cælio, Musas exhibente . Sponius edidit Miscell. pag. 44. ubi Musæ Terpsichoræ is attribuit calamos , seu pares Tibias potius appellandas , ut ex materia , & figura constat, hic a nobis adamussim ex prototypo delineatas . Materiam demonstrant fragmenta tria ejusmodi Tibiarum , paucos ante annos reperia in antiquo sepulcro Vineæ Moroni ad Portam Capenam, intra Urbem . In his fragmentis ,

tis , tubus interior Tibiæ est eburneus, externe contactus tenui lamina argentea , in quo tubo foramina supersunt ita disposita ; ut anaglyphum Matthæjorum exacte monstrat , quod nunc existat in Academia Etrusca Cortonenfi . Tibias longas sepulcris adhibitas, sed latiores , ostendit, ex Galeno , aliisque auctoribus antiquis , Bartholinus pag. 158. Æquabiles , & calamis communibus sive arundinibus crassitie , & tubi continuato commensu respondentes , anaglyphum illud exhibet , ex quo figura nostra desumpta est. Quare pares Tibias, & calamos Musa illa cum teneat , Clio dicenda potius est cum Horatio , acrem Tibiam illi tribuente, nempe acutum sonum edentem; quemadmodum ex vocis etymo intelligimus , & in notis legimus ad Odem XII. lib. I.

Quem virum , aut Heroa , lyra , vel acri

Tibia , sumes celebrare , Clio ?

Heroum vero, & Clarorum Virorum laudibus celebrandis deputatur Clio ; quorum adhibentur in sacrificiis , & in ludis Tibiæ pares : tum in ludis , inquam , tum in sacrificiis , ubi scilicet funebres eorum memorias indicari observat Tertullian. lib. de Spectaculis cap. 2. 6. & 9. *A templis , & aris , inquit , & illa infeli-*

citae thuris, & sanguinis, inter tibiae, & tubas itur, duobus inquinatissimis arbitris funerum, & sacrorum Designatore, & Haruspice. In sacrificiis, perinde ac in ludis scenicis Ethnicorum, Tibiae pares exhibentur passim: & memorantur illis persimiles, quas ex anaglypho Matthæjano hic retulimus.

9. *Tibiae paxillis instructae.* De quibus Bartholinus pag. 42. qui figuram addidit Tab. I. num. 5. ex anaglypho Trivultiano, apud Gruterum. Occludenda, vel recludenda foramina pro varietate soni acutioris, aut gravioris, juxta modos diversos attemperandi. Vide Ficoron. *le Maschere Sceniche* Tab. 77. p. 169. & Bonar. Num. p. 368.

10. *Tibiae bifores.* Ab Antiquitatibus Romanis Boissardi figuram mutuatus est Bartholinus Tab. I. num. 4. Exposuit vero pag. 28. Easdem quoque vocat, cum Statio, *Tibias conjunctas.*

11. *Tibiae geminae,* descriptae ex cippo sepulchrali Choraulæ per Fulvium Ursinum, a quo Bartholinus desumpsit Tab. I. num. 6. & explicavit pag. 46. ubi etiam indicat aliud Ursini marmor, a se incisum Tab. II. num. 1. in quo Choraula utraque manu gestat geminas

nas Tibias, singulis singulam. Eadem figura hic repetitur. Vide Ficoroni opus *delle Maschere Sceniche* pag. 29. & 218. Tab. 84.

12. *Tibiæ Utriculariæ*, five *Utriculares*, TAB. II.
quæ nostris pastoribus, & messoribus passim adhibentur. Ab Antiquis pariter usurpatas noscimus ex Svetonio in Nerone cap. 14. Vide Vossii Lexicon Etymologicum in verbo *Utricularius*, quem a Varrone *Pythaulam* dici observat. Ejus figura exstat in ænea icuncula antiqui operis, exhibente pastorem utriculari tibia canentem, in Musæo Albano, & in gemma apud Ficoronum, *delle Maschere* Tab. 83. p. 214.

Figura hujus Tibiæ Utricularis desumpta est ex antiquo anaglypho marmoreo in zophoro supra columnas porticum fulcientes in impluvio ædium Principis Sanctæcrucis prope Ecclesiam S. Caroli ad Catinarios.

13. Subjecimus *Organum Pneumaticum Tibiæ Utriculari*, cum ad genus utricularium Tibiarum pertinere videatur. Olim hydraulicum fuerat, vento excitato per lapsum aquæ præcipitem, eoque perducto ad tubos, seu calamos syringiæ: mox, adjumento follium, compendiosius evasit organum pneumaticum,

per eodẽm inflatile . Vifitur pneumaticum organum in nummis *contorniatis* , ut vocant , insignitis imagine Neronis . Eorundẽ iconẽ protulit Patinus ad Svetonii cap. 41. vitæ Neronis , pag. 304. & vidimus apud Antonium Borionum Romanum. Panvinius de Ludis Circenfibus , p. 58. describens parallelopedum , feu ſtylobatem Obeliſci Conſtantinopolitani , ejuſdem meminit, Tab. 19. Ante illa tempora fuit etiam Chorus, inſtrumentum ex ſimplici pelle cum duabus cicutis æreis , quarum per primam inſpiratur aer , qui per ſecundam emittit vocem; uti legimus in epiſtola ad Dardanum Hieronymo attributa . Videntur ea de re Scaliger in notis Euſebii ad annum MDCCCCXCV. pag. 169. col. 2.

14. *Tibia Siticinum latior* ex cornu , ad funera plerumque adhibita , de qua Statius Thebaid. lib. 6.

*Cum ſignum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia , cui teneros ſuetum deducere manes ,
Lege Phrygum mæſta Pelopen monſtraſſe ferebant
Exequiale ſacrum &c.*

Videntur Bartholinus lib. 2. cap. 15. qui Kirchmanno, de Fun. Rom. lib. 2. cap. 5. Tibias illas latiores , ac longiores viſas fuiſſe obſervat,
licet

licet Cares in luctu uterentur gingrinis palmi longitudine, stridulum quid, ac luctuosum sonantibus.

Figura Tibiæ latioris visitur in Virgilio Vaticano Æneid. 1. ubi ventis tempestatem excitantibus assignantur Tibiæ latiores, & corneæ, apprimè accomodatæ sono procellæ graviori exprimendo. Vide novam Editionem Virgilii, apud Calcographiam Pontificiam, anno 1741.

15. Hebræorum קרן *Keren*, cornu, hac in figura mihi expressum, protulit ante P. Kircherius Musurgia lib. 2. cap. 4. §. 3. pag. 54. auctoritate veteris Codicis Vaticani, unde a se desumptam imaginem asseverat. In Vitris antiquis Cœmeteriorum SS. Martyrum, ubi arca, seu armarium exhibetur, cum voluminibus Legis, necnon candelabrum septilychne, & alia Sanctuarii instrumenta, visitur etiam קרן *Keren*, seu cornea tuba Sacerdotalis, adhibita ad indicandos dies Festos. Videri possunt figuræ in erudito Commentario a Senatore Philippo Bonaroti Florentiæ edito paucos ante annos, ubi eadem vitra mirifice illustrantur, præsertim Tab. II. num. 5. & Tab. III. num. 2.

16. *Lituus Militaris*, ex metallo efformatus ad similitudinem cornu, sæpe occurrit in Columna Trajani, præsertim pag. 7. & 41. &c. ubi adhibetur in sacrificiis, una cum Tubis Liticinum. Cornicinum Collegium memorat lapis antiquus apud Bartholinum de Tib. Vet. lib. 3. cap. 7. pag. mihi 238. & Fabret. de Columna Trajani cap. 7. pag. 203. in quo est figura excusa Litui, sive cornu ejusdem, ex ære recurvo, ut Vegetius appellat, lib. 2. cap. 8. Similis expressus in Columna Trajanum. præsertim 56. & 84. unde nostra figura desumpta fuit. Vide Tabul. III. ejusdem Bartholini num. 4.

17. *Cornu Venatorium* ex metallo, ad similitudinem cornu animalium inflexum, latiori pariter orificio donatum. Figuræ passim occurrunt in vetustis anaglyphis, & picturis, præsertim ubi venatio adhibenda est.

18. *Buccina*, una cum tubis, & cornu seu lituo jam descripto, ad prælium ineundum signum dabat. Vegetius loco indicato, apud Bartholinum pag. 287. *Tubicines*, inquit, *Cornicines*, *Buccinatores*, qui vel tuba, vel ære curvo, vel buccina committere prælium solent. Quare, præter Tubicines, & Cornicines,
etiam

etiam Buccinatores in antiquis Inscriptionibus memorantur , ex quibus *C. Salius Maternus Buccinator Legionis v.* Aliud marmor apud Gruterum p.609. & Bartholinum p.226. Buccinam, ad tubæ genus, cum Eustathio, reducit Lipsius, de Milit. Rom. lib.4. Dialogo 10. pag. mihi 309. qui tamen addit ex Hygino, buccinæ primum inventorem Tyrrhenum Herculis filium, qui concha pertusa buccinavit. Hygini verba sunt , fab. 273. *Tyrrhenus Herculis filius tubam invenit , qui concha pertusa buccinavit , & pagum convocavit , testatique sunt se mortuum sepulturæ dare. Unde tuba, Tyrrhenum melos dicitur : quod exemplum hodie Romani servant ; & , cum aliquis decedit, Tubicines cantant , & amici convocantur , testandi gratia, eum , neque ferro , neque veneno periisse .* Præter usum in funeribus, etiam in civili politica ad populum classico convocandum usus Buccinæ fuit ; quam Tyrrhenus adinvenit , conchilio classicum canens, unde solet Tritonibus assignari. Vide lucernas Bartholi par. 1. num. 5. Borioni erudita Collectan. Rom. Antiq. & Bellorii explicationem, ubi scite adducit ex Ovidio Metamorphoseon 1. hanc descriptionem buccinæ Tritoniæ :

*Cæruleum Tritona vocat, conchaque sonanti
 Inspirare jubet, fluctusque, & flumina signo
 Jam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
 Tortilis in latum, quæ turbine crescit ab imo
 Buccina, quæ in medio concepit ubi aera pōnto,
 Littora voce replet sub utroque jacentia Phæbo.*

Figura nostra desumitur ex ænea Tritonis imagine antiqui operis, quam servo. Frequentes occurrunt hæ turbinatæ Tritonum buccinæ in anaglyphis, & picturis Veterum, referentibus symbola Numinum Maritimarum. Solebant autem, ut alibi observabam, *Historiæ Universalis* Decade 3. cap. 24. num. 5. pag. 301. & seq. Tritonum signa buccinas infantium imponi fastigio ædis Saturni, ad indicandam ætatem, unde historia vocalis est. Ritus, & causam aperit Macrobius Saturnalium lib. 1. cap. 8. *Illud, inquit, non omiserim, Tritones cum buccinis fastigio Saturni ædis superpositos, quoniam ab ejus commoratione ad nostram ætatem historia elata, & quasi vocalis est, ante vero muta, & obscura, & incognita.*

19. *Corneam tubam, seu Tibiam rectam, cum labro repando, ita describit Sacchius Myrotheciæ lib. 3. cap. 57. & ex eo Kircherius*
 in

in Musurgia, & Bartholinus lib. 1. cap. 5. cum ligula, & foraminibus in buxea parte Tibiæ, cui repandum ex cornu labrum adjectum, cera, & glutine, aut helice firmiter in situ continetur. Figuram inde sumpsimus; rati, ex antiquo codice, ut Kircherus lib. 2. cap. 4. pag. 54. innuit, fuisse delineatam, cum Hebræorum **הליל** *Halil* Tibia, **אבוב** *Abub* Fistula, & **קרן** *Keren* Cornu. Cornea buccina ad convocandum cœtum usos fuisse non modo Hebræos, sed etiam Etruscos, qui, ex Phœnicibus orti, pleraque illius Regionis instituta in Italiam traduxerunt, & ad Latinos derivarunt ætate Romuli, & consequentium Regum, colligunt Eruditi, cum Bartholino de Tib. Vet. lib. 3. cap. 7. pag. 226. ex Propertio lib. 4. Eleg. 1.

Buccina cogebat Priscos ad verba Quirites.
(Vide Cl. VV. Scipionem Maffejum *degl' Itali primit.* & Ant. Franc. Gorium *in Mus. Etrusc.*)
Quam scilicet ex bubalo cornu tum ipsi, tum Pastores adhibuerunt, ut ibi interpretatur. Contestis esse potest vetustissimum opus musicum Templi Fortunæ Prænestinæ, in quo spectantur sub tentorio Ducis appensa complura cornua ad convocandos milites; unde

Buccinatores Legionum in vetustis Inscriptionibus memorantur apud Gruterum pag. 609. & *Cornicines* pag. 1106: eorumque Collegium in marmore Romano per Bartholinum edito pag. 228. cum figura:

M. IVLIVS. VICTOR

EX. COLLEGIO

LITICINVM. CORNICINVM

Quare & Valerius Flaccus cecinit lib. 6.

Prælia nunc rauco curant incendere cornu.

Videri potest ea pars musivi Prænestini apud Suaresium, Prænestis antiquæ pag. 48. Simillima figura præditum est cornu Hebræorum קֶרֶן *Keren*, quod, in sacris Martyrum crypus auropictum antiquitus, vidimus in Vitris ibidem effolis, quæ arcam Hebraicæ Synagogæ exhibent cum sacris voluminibus, candelabrum, aliaque pertinentia ad suppellectilem Sanctuarii; inter quæ cornea tuba, seu קֶרֶן *Keren* visitur, uti observat eruditissimus Senator Philippus Bonaroti in libro Observationum nuper edito, in ea sacra Vitrorum symbola. R. P. D. Augustinus Calmet in præfatione in Psalmos pag. 85. scite distinguens tubarum genus, nomine שׁוֹפָר *Schophar* in Sacris Litteris enunciatur Exodi cap. 19. vers.

vers. 16. & 19. item cap. 20. ver. 18. (quod Interpretes LXX. reddunt, *σάλπιγξ*, aut *σάλπιγξ κερατίνη* *Tuba*, aut *Tuba cornea*) ab argenteis Tubis rectis duabus, æreisque pluribus, quas in Deserto construi Moyſes mandavit Numerorum cap. 10. vers. 2. 9. & 10. appellatis **חצוצרות** *Chazozeroth*. (vide Reland. Antiq. Hebræorum p. 206.) optavit, ut producerentur vetustæ imagines generis prioris, cornu scilicet, seu tubæ corneæ, & *Scho-phar*; præsertim cum Sacerdotibus reservatum videretur ejusmodi cornibus canere, qualium septenis, circa Jericho cum Sacerdotes canerent, muri conciderunt, & quorum usus erat in Jubilæo, Josue cap. 6. vers. 3. 4. 5. In iis Cœmeteriorum vitris, eorundem cornuum musicorum figura visitur; cum ad cornu olei unctionis complura illa referri queant, quæ ibidem spectantur: & cæteroquin musicum opus Prænestinum nos doceat, ad bellicos usus similia cornua sub tentoriis asservata, ad classicum concinendum.

Paulo etiam longiora cornua bellica, eaque parum inflexa, spectantur in clypeo votivo argenteo Scipionis Africani, asservato Parisiis in Regio thesauro, & per Sponium

edito in Miscellaneis eruditæ antiquitatis. Tale igitur קֶרֶן *Keren* Judæorum Cornu, & שׁוֹפָר *Schophar* Tubam corneam, haberi oportere, inde colligimus. Figura *Chazozeroth*, seu tubarum rectarum, superest in Arcu Titi, quam damus num. 21.

Vide n. 17.

* Cornua gravifona, quemadmodum ex Vitulino cornu *Schophar*, & *Keren*, scilicet Cornua bellica, & Tubæ corneæ compingebantur; ita ex amplioribus majorum animalium cornibus, aut ex metallo ductili, aut ex cavis lignis contortarum cucurbitarum in morem arte curvatis, & magnitudine ingenti præditis, fiunt nunc Buccinæ, aut cornua soni gravissimi, quæ *Dulcinos* appellant. Eorundem usus in sacris viget, præsertim in Gallia, & in Germania. An ejusmodi Buccinis antiqui uterentur, ex eorundem monumentis mihi non constat. Gravissimi soni buccinam Ovidius Tritoni assignabat supra num. 17.

. . . . . quæ

Littora voce replet sub utroque jacentia Phæbo.
Auris quoque Dionysii apud Syracusas, amplitudine sua fatis declarat, non destitisse, etiam veteres ab instrumentis sonorum amplif-

plissimis aliquando excogitandis , & perficiendis ; licet nostræ acusticæ tubæ nondum essent repertæ . Quare figuram cornu gravi-soni tot in regionibus ad sacra adhibiti ex antiquo ritu, placuit inter eas referre * , quas ^{* num. 17} a vetustis monumentis colligendas suscepi .

20. *Dulcinum* non retortum damus ex eo- TAB. III
dem Kircherō pag. 500. cujus pariter usus viget etiam in Gallia Cisalpina . Inferta illius orificio tenui lamella , quæ gingynen-æquat Phœnicum , & Carium . Quinetiam Sinæ , describente (ut infra exponemus n. 24.) Jo. Calvor , ejusmodi generis instrumento ludunt , quod indicium est antiquitatis non modicæ apud Gentem veterum consuetudinum suarum omnium tenacissimam . Cœterum vetus icuncula ænea apud me *Dulcinum* gerit leniter inflexum .

21. *Tuba communis* , seu recta , quam primum compositam fuisse ex Tibia , & cornu vidimus supra num. 19. deinde unico ductu ex eodem metallo continuatam posteri adhibuerunt , æream, vel argenteam . Argenteas Tubas duas in Deserto constructas, mandante Moyse , dictas **חצוצרות** *Chazozeroth* , Numerorum cap. 10. vidimus dicto num. 19.
Eas-

Easdem Josephus describit, indicata etiam mensura, & forma, Antiquitatum Judaicarum lib. 3. cap. 11. Romæ vero in Arcu Titi, cum superfit earundem figura ibidem sculpta, una cum candelabro, & mensa, aliisque Sanctuarii vasis, dum ea omnia in Judaico triumpho inferrentur in Templum Pacis, inde curavi desumere exemplum (quod retulit etiam Relandus in Antiquit. Hebraic.)

22. *Tuba ductilis*, ad sonorum varietatem eliciendam, geminis ad oram parallelis lamellis productis, vel decurtatis. Hac tuba hodieque utuntur in sacris concentibus nonnulli Italiæ Populi, uti Bononiæ vidimus, imo & Romæ videmus in Arce Sancti Angeli, solemmniter procedente Summo Pontifice, & Cardinalibus, concini. *Tubas ductiles* Vulgata memorat Psal. 97. vers. 7. Septuaginta legunt ἐν σάλπιγγιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης, & textus Hebræus **בַּחצוצרות וכל שופר** *in Chazozeroth, & omni Schophar*. Aliæ lectiones exponunt, tubam ductilem Vulgatæ, idem indicare, ac malleo ductilem; vel genus omne tubarum in **כל שופר** *Chol Sophar* complecti voluisse Psalmistam. An inter ductiles malleo tubas antiqui habue-

habuerint etiam has decurtandas , & elongandas pro soni varietate , quas *ductiles* idcirco appellare placuit , ex antiquorum monumentis hætenus est inexploratum .

23. Sinensium *Organum πολύαυλος* hic exprimitur a nobis , siue avena vitricularis . Avenam potius , quam tibiam appellaverim , ex subtilitate tuborum , quibus sonus editur . Sunt vero tubuli inserti pelli ad utriculi formam compactæ , & follium in morem comprimendæ ; ut spiritus inde exclusus sonum emittat . Organo ejusmodi in Europam inde perlato ludentem vidimus anno 1685. Cinfochum , Sinensem illum virum , quem R. P. Philippus Fouquet (obiit Episcopus an. 1740.) habuit socium navigationis in Europam , & sacro fonte expiatum Michaellem appellavit , Romamque perduxit . Sinarum historiæ memorant , Fohio ejus gentis Imperatorem sæculo undetrigesimo ante æram Christi communem fuisse inventorem primi instrumenti Musici , ab se instructi cordis 36. Num chordarum numerum , & sonos in polyaulio utriculo totidem calamis prædito imitati sint Posteriores , mihi non liquet . Reddendam esse judico formam instrumenti , quod antiqui inventi

venti Musici apud Orientales fidem adstruit, etiam cum nostrorum auctorum vetustissimis comparatum, cum ibi avenæ, & utricularis organi, pastoralis scilicet vitæ prima levamenta dignoscantur.

24. En aliud Sinensium organum, Dulcino Europæorum persimile, quod Sinensium *Dulcinum* lubenter appellaverim. Genus hoc tubæ gravissimæ, a nostris, ut vocant, *Fagotti*, non admodum diversum, a Sinarum Musicis adhiberi, docet Caspar Calvor Ritualis sui, parte 2. sect. 5. cap. 20. pag. 693. ubi recensens tria genera organorum, Pulsatile, Enchorium, & Pneumaticum, in singulis exhibet Sinarum inventa æneo iconismo; ubi, inter cæteras figuras, adstat accinenti senex, latiore tibiâ, *Fagottis* nostris sive Dulcinis conferendam, manu gestans. Inde placuit repetere postremam hanc speciem organi pneumatici, ne Gentis inter Orientales antiquissimæ, &, ab ætate Diluvio Noetico proxima, origines artium suarum repetentis, inventa Musica omitteremus hoc in Catalogo,

*Instrumentorum Musicorum genus
tensile.*

C A P U T I L

I. 2.

Onochordum, ex ana- TAB. IV.
glypho antiqui far-
cophagi in terra De-
fenzani ad lacum Be-
naci: quod ex arcu
fororis Dianæ inve-
nisse Apollinem tra-

dit Cenforinus, de die Nat. cap. 22. Aristides
Quintilianus, inter antiquos Musicos editus
a Meibomio, ex ponderum appensione tonos
in Monochordo inventos affirmat, lib. 3.
pag. 12. Describitur Monochordon a Guido-
ne, relato a Kircherio lib. 4. cap. 2. ut in hoc

D

ana-

anaglypho , quod exhiberi videtur alia tabula marmorea apud Authorem .

3. *Dichordum*, ex eodem anaglypho . Dichordum nominat Sopater , apud Cœlium Rhodiginum lib. 9. cap. 4. & *Pyctidem* , feu *Pactidem* vocat . Retulit Athenæus lib. 4. cap. 24. Dichordon Assyriis tribuitur a Clemente Alexandrino Stromat. lib. 1. pag. 307.

4. *Lyra trichordis*. Apollini Clatræ in anaglypho relato a Sponio Miscell. pag. 87. trichordis Lyra tribuitur . A Polluce , dicitur *Panduria* . Vide Glossar. med. & infimæ Latinitatis. Figuram Lyræ desumpsimus ex Lyra Amphionis , in antiqua sculptura Dirces , aservata in Palatio Farnesiano . Chordæ ibi defunt , Tres ex Lyra Apollinis Clatræ apud Sponium addidimus . Lyræ trichordem , etiam Mercurio tribuunt Ægyptii . Videatur Cæsius , in Cœlo Astronomico pag. 187. & Diodor. lib. 1. & collectanea Lyrarum Equitis Petri Leon. Ghezzi ab ipso delineata in Gen. Musæo .

5. *Tetrachordum* . Citharæ species, quale Anacreontis est Barbyton . Lyra tetrachorda Mercurio tribuitur a Macrobio Saturnalium lib. 1. cap. 19. Nicomachus Gerasenus apud Boe-

Boetium lib. 5. Musices, affirmat Mercurii Tetrachordum usque ad Orphea retentum, cui traditum a Mercurio ferunt. Lyram Phœniciam tetrachordem fuisse, narrant Auctores relati a Cæcio in Cœlo Astronomico Poetico, in Asterismo Lyræ, & a Cœlio Rhodig. loco indicato, aliisque apud Bochartum, de lit. & ferm. Phœnicum lib. 2. cap. 7. Confirmant a Phœnicibus inventum posteris illius Chanaan, ex quo Mercurium suum procuderunt Græci fabulatores. Orphei Lyram tetrachordem ex antiqua pictura Cœmeterii S. Callisti Pont. ab Aringhio editam Romæ Subt. Tom. 1. pag. 563. hic expressimus. Eodem Tom. pag. 547. Orpheus cum Lyra pentachorda exhibetur. Cum asserant mythologi, Apollinis beneficio auctum fuisse vetus Mercurii & Orphei tetrachordum ad septem chordas, quintam, reperivit Chorœbus Lydiæ Regis filius; sextam, addidit Hyagnis Phryx. Videatur Cœsius pag. 186. Aliud anaglyphum Villæ Matthæjorum reddit Poëtam canentem Lyra pentachorda, ad hujus imaginem efformata.

6. *Lyram acutam septem fidibus* hæc figura exprimit, juxta exemplar Globi cœlestis Far-

nesiani antiquitus insculpti omnibus Asterif-
mis ætate Antonini . Lyram Apollinis aliqui
dicunt , ex Macrobio Saturnal. lib. 1. Vide
Aleandrum in expositione anaglyphi Solis
pag. 36. Alii appellant Lyram Mercurii , ut
Scaliger advertit ex ejus Hymno , in Com-
ment. ad Sphæram Manilii pag. 380. Septi-
chordem fuisse Lyram Orphei , canit Virgi-
lius lib. 6. Æneid. Vide Cœsium in explica-
tione Asterismi Lyræ .

Liræ posterioris , quam scilicet , adjecta
testudine Mercurii posteriores ætates usur-
pavere , figura desumpta est ex antiqua lu-
cerna Bartoli , part. 2. num. 14. exhibente
Apollinem hac Lyra ludentem , quæ cithara
dici potest , ut num. 8. 9. 10.

7. *Chelys* , seu Lyra Mercurii reformata ,
retenta testudine , & contractis cornibus in-
manubrium , excipiens magades complures
ad sonos ejusdem chordæ variandos . Figura
visebatur in veteri anaglypho Nosocomii La-
teranensis , hodie spectanda in Ædibus Justi-
nianæis , edito per Boissardum Tom. 2. p. 145.
& in editione nova Gruteri pag. 819. Et ple-
ctro , & digitis tangebatur . Vide Scalig. in
Manil. pag. 384. Plectri figuram vide post
nu-

numerus 8. lit. A. Cithara etiam dicitur . Vide Scalig. pag. 383.

8. Hæc figura defumpta est ex anaglypho in Ædibus Em̃i Cardinalis Spadæ , exhibente Amphionem cum hac *Cithara* .

9. Istam figuram in anaglypho Solis apud Matthæjos , explicavit Commentario eruditissimo Aleander pag. 7. TAB. V.

10. Hæc quoque figura expressa videtur in eleganti anaglypho Excell. D. Alexandri Albani (modo Amplifs. Cardinalis) cum cœteris symbolis Apollinis . Has vero *Citharas* appellari , adeoque distinctas esse a Lyra , & testudine Mercurii , colliges ex Scaligero in Manilium , pag. 380. Posset & illa appellari cithara , quam num. 5. exhibebam , cum careat testudine . Operosior cithara visitur in veteri sarcophago Matthæjorum Musas exhibente , edito a Sponio Miscell. sect. 2. art. 9. pag. 44. de qua infra , numero sequenti . Citharam , ut in figura 5. (pluribus tamen chordis instructam) Chiron tenet , Achillem instituens , apud Fabrettum , in addit. ad Tab. Iliac. pag. 357. & a Sirenæ manu tractatam refert ejusdem formæ , ibid. pag. 379.

11. *Triples Lyra Pythagoræ Zacynthi* , consti-

stituta in totidem faciebus tripodis. Descripsit Athenæus lib. 14. cap. 15. cum triplici modo harmoniæ, Dorico, Lydio, Phrygio. Versatilem tripodem fuisse, ut melos varieretur mira facilitate, tradit Athenæus. In anaglypho sarcophagi Matthæjorum, citharâ, quam num. 5. in manu Euterpis exhibet Sponius (licet in exigua mole figuræ, apud eundem non satis dignosci possit artificium organi, ut in marmore visitur) tres modos compendiosius statui potuisse, facileprehendi. Nam sinistra manus Musæ, longiores chordas tractans, Doricum canere potuit; interea dum dextra manus plectrum tenens, percuteret chordas breviores supra magadem, ex calamis superne junctis ad jugum citharæ facile extensiles, & supra, parem numerum fidium mediocrium; quæ ex eadem magade introrsum duci * numero fidium posse plerisque respondere compertum erit; præsertim cum eadem retenta meminerimus apud eos populos, qui rescindi abundantes chordas Magistratum Edicto jusserant.

* Emendet felicior aliquis.
Vide infra pag. 32. in fine.

Endecachordem Lyram Timotheo adinventam memorat Scaliger, pag. 384. in Manilium; cui par ignominia, ac Phrynidi contigit,

git, ex Ephororum decreto, quod recitat acceptum a Boetio in 1. de Musica. Prōductus scilicet in Comitium, jussus est manibus propriis quatuor superfluas chordas amputare, ut septem priscæ tantum eadem in Lyra superessent.

Dodecachordon, *Nablium*, hoc est Psalterium, describimus infra pag. 35. ex Josepho Antiquit. Jud. lib. 7. cap. 10.

Neutrum organum a Davidico Psalterio decachordo separamus genere, ex placito Euphorionis, complexi unicam speciem *πολύχορδον*, variis hisce nominibus, exiguo chordarum numero discrepantium: ac eorum usum esse antiquissimum statuentes, asserimus cum Strabone esse ab Asia repetendum.

Confirmat sententiam Anacreon, qui ludere se canit magade chordis 20. instructa, quas Athenæus 21. fuisse contendit. Chordas decem a Davide numeratas suo in Psalterio, Fulgentius in Apollinea etiam describit; quòd humanæ vocis decem esse modulamina dicat, ut animadvertit Aleander in Expositione Tabulæ Solaris pag. 37.

Coeterum excrevisse numerum fidium, supra ter septenas Anacreontis, ad triginta, vel

vel etiam plures , quæ ab aliquibus Scriptori-
bus memorantur , mirum non est ; cum in
octavis repeterentur divisiones diatonicæ ,
& enharmonicæ præcedentium . . . . .

Quin ex ea animadversione , quam Athenæus
adhibuit ad magadem Anacreontis explican-
dam , una & viginti chordis instructam tria
in heptachorda ordinatis , si conferatur cum
figura organi adhuc superstitæ in anaglypho
Matthæjano ad Montem Cœlium , edita per
Sponium pag. 44. & a me diligentius ex pro-
totypo expressa n. 11. conciliatur mirifice sen-
tentia Athenæi de triplici heptachordo , uni-
cum in organum , aut citharam , seu barbyton
compacto ; & intelligitur Psalterii , magadis ,
ac Lyræ figura , & triangulorum musicalium ,
ab Athenæo ex Apollodori epistola ad Ari-
stoclem memoratorum , & affinitas hujusmo-
di instrumentorum . In eo anaglypho Musa ,
num. 5. distincta apud Sponium , & *Euterpis*
nomine ab ipso donata , barbyton ita tenet , ut ,
sinistro brachio organum illud quasi comple-
xa , manûs lævæ digitis carpat chordarum
longiorum ordinem in postica organi parte ,
extensilium : dextra verò manus plectro ar-
mata , ita applicatur interioribus fidibus bar-
biti ,

biti, ut ordinem duplicem pulsare velle videatur, alterum superne extensilem in horizontali superficie magadum, alterum inde pensilem, & ad internam basim, seu βατήρα protensum, licet chordæ in ea sculptura non sint expressæ. Organi conformatio, & manuum positus, easdem fatis indicat. Porro Euterpe Musæ tribui barbiton, Sponius arguit ex Avieni carmine,

Euterpe dulci concentu barbita movit.

Attamen Lyricorum Poetarum organon id fuisse, Horatius ostendit non uno in loco, ut in Ode 1. & 32. libri primi; & Musæ Lyricorum Polyhymniæ, ab hymnis concinendis ita denominatæ, essetribuendum demonstrat. Euterpe vero tibias assignandas, Ode 1.

. . . . . *si neque tibiae*

Euterpe cohibet, nec Polyhymnia

Lesboum refugit tendere barbiton.

Lesboum appellat *barbiton*, carmina Alcæi Lyricorum Principis, in Lesbo insula nati, ut ex Ode 32. ad lyram suam:

(*Age, dic Latinum*

Barbite carmen,

Lesbio primum modulate civi &c.)

Interpretes veteres, & recentes docent. Si

E

atten-

attente consideretur dispositio partium in hujusce Musæ Matthæjanæ lyra, cithara, seu barbita, tria heptachorda admittente, partim tentanda digitis, partim plectro pulsanda, intelliget unusquisque Anacreontis magadem triplici heptachordo, & fidibus una & viginti instructam; nec non cæteras species hujusce generis instrumentorum *ἐυχχορδῶν* descendere ex heptachordo filiorum Chanaani, Apollinis habiti a Poetis, necnon ex octachordo, & decachordo Psalterio Davidis, & dodrachordo Josephi. Siquidem heptachordon, & octachordon, est diatonicum systema septem vocum, cum adjectione octavæ, primam chordam repetentis in auctioribus. Ennachordon Theophili, duas addit chordas diatonico, & totidem voces, quarta, & sexta destitutis (in Systemate Guidonis, quo utimur, essent F. & B. nisi assumerentur Bb. & F.) ut in diatonico justī diatessaron proportio assignetur. Inde vero fit Davidis decachordon perficiens octavam hujusmodi chordarum assumptione; at duodenarius chordarum numerus in Nablio Josephi expressus, refert easdem ferme chordas XII. diatonici systematis, quæ bis duci poterant ad infernum

num βατῆρα, seu scamillum, in illis, Lydium, in his, Phrygium modum reddituræ; aut certè Diatonicum, Enharmonicum, & Chromaticum systema commisceri in eadem cithara expeditè poterat, non secus ac in suo tripode versatili fecit Pythagoras ille Zacynthicus, quem retulimus ex Athenæo.

12. Psalterium decachordon, Hebræis נבל *Nebel*, seu נבל נשור *Nebel Nassor*, unde Græci derivarunt Ναβλιον, & Latini *Naublium*, seu *Naublium*, & *Nablum*, organi genus est, quod a Sidoniis acceptum ferunt ex Sopatre apud Athenæum lib. 4. cap. 24.

. . . . . *Neque Sidonii Naublii*

Crocitans chordis tensa est forma &c.

Adjectam fuisse Nablio unam, & alteram chordam, supra decem illas a Davide numeratas in suo Psalterio, cognoscimus ex Josepho Hebræo lib. 7. Antiquit. cap. 10. Citharæ non admodum dissimile fuisse Psalterium, docemur ex observatione S. Basilii relata a Jacobo Benigno Bossuet Episcopo Meldensi in notis ad Psalmos, ut in ejus præfatione n. 34. Citharam Latinorum, seu Κινύραν Græcorum ab Hebræorum כנור *Cinnor* omnes derivatam sciunt. Josephus ita describit Na-

blium , & Cinyram . Cinyra decem chordis intenditur , & pulsatur plectro . Nabla , duodecim sonos continet , sed digitis carpitur . Quadratam Psalterii formam hoc 12. chordarum numero expressimus ex simili in æneo vase antiquo apud Bellorium , edito per Nicolaum Causseum in Musæo Romano sect. 5. art. 1. num. 3. ubi decem tantum chordas cælator incidit . Vel organi ejusdem figura fuit , vel symbolum ; cum primus quadratus inter numeros , hoc est quaternarius , denarium contineat totius harmoniæ , omniumque numerorum arcana complexum ; ut passim notant Arithmetici , & Musici ex Pythagoricis , cum Kircherio in Musurgia lib. 7. p. 1. §. 1. Videndus Jo. Meursius in Denario Pythag. Trapezii figura præditum fuisse Nablium נבל seu Psalterium , dicit Schilte apud eundem Kirch. p. 49. lib. 2.

Præter Psalterium Decachordum , Interpretes complures in Davidis musice reperiunt octachordum , quando in Psalmis occurrit frequens ille titulus , *pro octava* . Verba Episcopi Meldensis dabo , num. 34. Præfationis in Psalmos , Psalterium fuisse decachordum patet Psal. 32. ver. 2. *in Psalterio decem chordarum psallite illi* , aliisque in locis ; ut illud Psal.

„ Pſal. 91. v. 4. *in Decachordo pſalterio*, quod in
 „ Hebræo legitur, non ad diſtinguenda orga-
 „ na, ſed ut ad unum, idemque organum deſcri-
 „ bendum pertinere intelligatur. Nam *citha-*
 „ *ram*, quæ in eodem verſu memoratur, octo-
 „ chordam fuiſſe tradunt. Certe reperitur in
 „ titulis Pſalmorum **חַשְׁמִינִית** *Haſchemminith*,
 „ quod noſtri *pro octava* vertunt. Chaldæus,
 „ eumque ſequuti graviffimi Authores *octochor-*
 „ *darum cithara* interpretantur; quamquam alii
 „ ad tonos magis, quam ad numerum chorda-
 „ rum referunt, Species igitur citharæ habenda
 „ ſunt organa indicata Pſalterii, ſeu Nablii,
 „ & Cinyræ. Sunt qui Nablium a Pſalterio
 „ diſtinguant ex uſu tantum, quò ſcilicet Pſal-
 „ terium ſacris tantummodo hymnis peragen-
 „ dis adhiberetur; Nablium verò etiam proſa-
 „ nis cantionibus præter ſacros uſus præſto ef-
 „ ſet. Videndus ea de re Cæſius in Aſteriſmo
 „ Lyræ pag. 189. & ſeq. ubi etiam Harpæ no-
 „ ſtrati, ac veteri a Venantio memoratæ æqui-
 „ parandum putat. Cæterum Octochorda, De-
 „ cachorda, & Endecachorda inſtrumenta ab
 „ antiquis memorata hiſce figuris* includimus,
 „ cum pro arbitrio Muſicorum plures, aut pau-
 „ ciores nervi eiſdem aptarentur. Enneachor-
 „ don

* nempe 9. 12.
15. 16. v.

don etiam Orpheo tribuit Avienus pro Musarum numero fortasse chordas lyræ suæ aptanti; ut Cæsius interpretatur loco indicato:

Hic nam fila novem docta in modulamina movit.
Ejusdem usus quoque, inquit, tribuitur Phry-nidi, cui duos amputavit nervos bipenni Eme-reps Lacedæmoniorum Ephorus, cujus censuræ universa olim Græcia acquiescebat. Phil-lis quoque Delius apud Athenæum lib. XIV. cap. 14. memorat Enneachordon. Ibi etiam additur Apollodorus in responso Epistolæ ad Aristoclem. „ Quod nunc Psalterium vocamus, illud inquit esse magadem; vocatus vero olepsiambus est Trigonus, ac Elymus, ac novem habens chordas; quæ rariori sunt in usu. Psalterium igitur cum magade componendum hic liquet: magadem rursus cum barbito Terpandri, & cum Pectide Sapphus, facile colliges ex auctoritatibus ibidem relatis ab Athenæo. Sive igitur heptachordem lyram, sive octochordam, sive Psalterium enneachordon, ac decachordon Davidis, sive organa chordis pluribus instructa memorentur, omnia ad citharæ, psalterii, barbiti, & lyræ genus esse referenda cognovimus. Quare

re figuræ a n. 3. ad n. 12. variant ab illis, quibus hodie utimur in communi systemate Guidonis. Nam in singulis heptachordis diatonicis cum inferantur quinque chordæ chromaticæ, resultat numerus duodecim fidium unicuique chordæ suas legitimas consonantias tribuentium. At Schilte apud Kircherum Musurgiæ lib. 2. pag. 49. dicitur *Trapezium*, propter adjectam scilicet basim, quæ trigono fidium, quartum latus infernè addit, ut expendenti figuram satis liquet; ni placeat trigonam lyram pressius interpretari, quam harpam etiam dictam antiquitus discimus ex versu Ven. Fortunati,

Romanusque lyra plaudent tibi barbarus harpa.
Licebit earundem figuras intueri numeris 13. 14. 15. 16. & 17.

13. Figura Trigonæ lyræ num. 13. desumpta est ex anaglypho Ægyptio in Hortis Mediceis a Kirchero edita tomo 4. Oedipi cap. 13. pag. 426.

14. Figuræ 14. & 17. editæ ab eodem, Musurg. Tom. 1. pag. 49. ex antiquo Codice Vaticano. Figura 14. dicitur כִּנּוֹר *Cinnor* Hebræis, Græcis Κινύρα, & Latinis *Cinyra*, aut *Cithara*.

15. In anaglypho Mediceo Horti Pin-
 ciani numeravi chordas duodecim marmori
 incisas, licet non nihil detrita marmoris su-
 perficies injuria temporum easdem oblite-
 rari alicubi ostendat. Quapropter accedit
 proxime hoc instrumentum ad Josephi Na-
 blium duodecim chordis instructum, & ad
 figuram trigonam eidem organo, citharæ,
 seu psalterio tributam ab Auctore Epistolæ
 de generibus Musicorum, quæ sub Hierony-
 mi nomine circumfertur, indicante etiam
 Sponio Miscell. sect. 1. art. 7. pag. 23. in tab. 48.
 qua in Epistola dicitur *Deltæ* litteræ id or-
 ganum assimilari. Inde etiam conficitur, re-
 ctè comparari a Venantio Fortunato Roma-
 nam Lyram cum Harpa barbarica in carmine
 recitato n. 12. Visitur etiam in Tabula Isiaca
 ante bovem apim quidpiam simile huic ly-
 ræ, seu citharæ trigonæ impositum tripodi.

Kircherius loco citato aliam profert ico-
 nem Psalterii quadrati sub A, simplicioris, ac
 similis fermæ figuræ nostræ, quam ex vase
 æneo Bellorii exhibuimus supra num. 12.

TAB. VI.

16. & 17. Figuram 17. Kircherius dicta
 pag. 40. Tom. 1. Musurg. inscribit nomine,

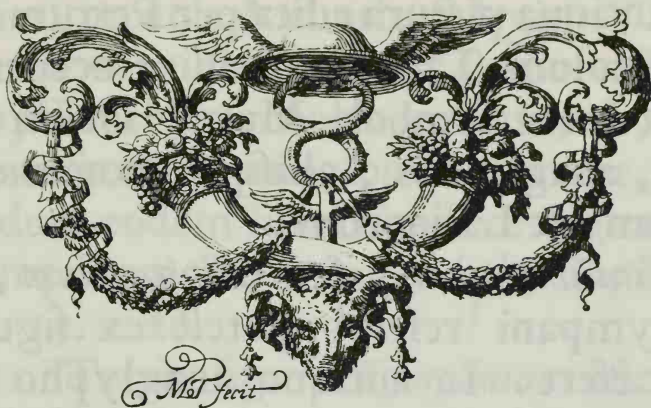
נבל עשור *Nevel Nassor*, seu Nablii Decachor-
 dis

dis primo dicti, tum aucti fidium numero majori, unde etiam Harpichordi nostratis forma suborta est num. 16. sive jacentis, sive erecto situ, qualia organa Romæ quoque efformari vidimus.

18. Numero autem 18. exprimendum curavi Mercurii Caducæum, cum Cithara expressum in tabula Solari Matthæjorum explicata per Aleandrum; qui scite observat pag. 31. ex arundine compactum ostendi, ut fistula arundinea indicari possit, Mercurio attributa ab Apollodoro, Isidoro, aliisque Auctoribus. Rursus apponendam duximus hanc Mercurii virgam Musicæ artis antiquissimis Instrumentis; ut baculum cantorium, a Calvor in Caducæo cognitum, indicaremus, sive artem Musices, ad harmoniæ leges, & pacem revocantis vocum diversarum sonos serpentinis gyris sibi propemodum adversantes, ut prædictus Author observat Ritual. par. 2. sect. 5. cap. 21. pag. 699. & deduci posse autumat ex carmine Virgiliano.

*Instrumentorum Musicorum genus
pulsatile.*

C A P U T III.

I.

Tympanum recte definivit TAB. VII.
Scaliger in Manilium
pag. 382. scribens: Omne
cavum, ab una parte ro-
tundum, tympanum dicitur.
Assentitur Plinius a pleris-
que observatus lib. 9. cap. 35.

ubi asserit tympani nomen inde tributum
margaritis eam figuram retinentibus, qui-
bus una tantum est facies, & ab ea rotun-
ditas, averfæ verò, planicies. Æreum
ejusmodi tympanum bacillo pulsatile exhibe-

mus ex antiqua pictura edita per Petrum Sanctem Bartolum Tab. XII. Passim occurrunt tympana inter symbola Matris Deum in nummis, anaglyphis, aliisque monumentis Græcorum, & Latinorum.

2. *Tintinnabulum*, seu *Crepitaculum*, ad genus tympani referri potest ex figura, quam præfert. In antiquo anaglypho per Boissardum edito Tom. 3. pag. 47. Cybeles tympanum manu gestat, Athyde pariter aliud tympanum elevante: ex arbore autem pinu pendent gemina tintinnabula, seu crepitacula in eorum Sacris adhibita, quæ omissa sunt in nova editione ejus Tabulæ, cum Gru-teri Inscriptionibus nuper vulgata Tom. 1. pag. 27. At ex prototypo marmoreo Romæ asservato in Ædibus olim Cardinalis de Maximis *ad quatuor Fontes* heic damus. Tam Tympana, quam Tintinnabula, quæ Gentium superstitio ad inanium Deorum cultum adhibuit, multo præstantiori, & antiquiori instituto fuerant ætate Mosis in Dei laudem concussa. Maria soror Mosis, post demersum Pharaonem, carmine epinicio Dei beneficia celebrans, tympanum sumpsit in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam
cum

cum tympanis, & choris; ut legimus Exodi 15. Aurea vero tintinnabula limbo vestis Aaron Moyſes divino monitu aptavit, ut, eo ingrediente Sanctuarium, ſonum ederent, quemadmodum eodem libro Exodi conſignatur c. 39. Tympanum ibi vocatur תוף *Toph*, Exodi cap. 15. v. 20.

3. Tertia figura *Tympanum* ostendit crepitaculis instructum, cum pedo pastoralis ejus pulsandi causa apposito. Inter antiquas picturas ita exhibetur Tab. xx. a Petro Sancte Bartolo ex autographo delineatum. Cymbala crepitaculis instructa mox subjiciam.

4. *Cymbalum Sacrum Armeniorum*. Tympani genus est cymbalum, a concava figura cymbæ nomen deducens. Alii tamen malunt etiam pateris metallicis orbiculari forma præditi cymbali nomen commune facere: præsertim, si, appensis crepitaculis, concussione tinnitum edant; ut Armeniorum in Sacris etiam in Urbe præstatur. Ætate Apostolica eodem nomine appellabantur hujusmodi instrumenta musica; ut constat ex Epistola B. Pauli 1. ad Cor. cap. 13. *Factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*. Laurentius Pignorius de Servis pag. 84. pluribus Auctorum

veterum Scriptis rem illustrat . In Sacris Matris Deum religioso in primis viro id Organi genus tribuit Apulejus 8. Metam. *Inibi vir principalis , & alias religiosus , & eximiè Deum reverens , tinnitu cymbalorum , & sonitu tympanorum , cantusque Phrygii mulcentibus modulis excitus &c.* Inter anaglypha Urbis pag. 49. Faunus ex bacillo appensum tympanum gestat in Sacris Bacchi, cum crepitaculis . Ostendam vetusta cymbala Ethnicorum num. 17. quæ fortasse idcirco possunt appellari *Mezilotheim* .

5. *Cymbala Bacchicarum* , seu *Crembala Hermippi*. Sponius ex antiquis monumentis æquè, ac Scriptorum luculentis testimoniis figuram cymbalorum veterum ita describit Miscell. pag. 22. *Cymbala erant ex ære, quasi duæ scutellæ , quæ manibus complosa sonum dabant , uti Pignorius, ex auctoritate veterum Auctorum, retulit pag. 83. de Servis , ita scribens : Ambabus enim manibus , erant enim manubriata , vel ansata in extrema convexitate , appendebantur; & complosa, concussa que sonitum edebant , tinniebantque .* Figuram uterque Author edidit, ex vetustis anaglyphis Bacchicarum deductam , quam heic retulimus . Ejusdem figuræ Cymbala adhiberi

beri videmus ad concentum edendum in sacrificio Etrusco, edito inter Picturas veteres a Bartolo fol. 93. Hermippus apud Athenæum lib. 14. cap. 14. hæc instrumenta appellat *Crembala*.

6. *Tympanum leve*. Levia tympana distinguunt scite a gravibus, ex carmine Catulli, tam Pignorius, quam Sponius pag. 84. Pignorius adhibet etiam complures authoritates ejusdem Catulli, Ovidii, Suetonii, S. Augustini, & Isidori, quibus evidens est, præter ænea tympana gravia jam descripta, & infra exhibenda numero sequenti, aliud fuisse genus commune tympanorum figura orbiculari, contextum pelle, vel corio superinducto: quæ aliquando virgula percutiebantur, ut in bellicis tympanis fieri consuevit; aliquando manu impellebantur; qua ratione ad choreas passim adhibent nostrates rustici. Hinc Ovidius 4. Metam.

Femineæ voces, impulsaque Tympana palmis.
Et Catullus de Athy.

*Huc eis citata cœpit manibus leve tympanum,
Tympanum, tubam Cybele tua mater initia,
Quatientsque terga tauri teneris cava digitis
Canere hæc suis &c.*

Et S. Augustinus ferm. 1. de Sanctis n. 18. hoc genus Tympani tribuit Mariæ : *plaudat nunc organis Maria, & inter veloces articulos Tympana puerperæ concrepent*. Addit hîsce auctoritatibus Pignorius figuram, & descriptionem his verbis: *Porro forma Tympani hæc fuit, quam exhibemus, prima facie cribrum referens; ut non immerito legamus in iudicio loci, & pistoris: „ Tympana habet Cybele: sunt & mihi Tympana cribri. „*

Sponius advertit etymon Tympani derivari a pulsando; *τυπέειν* enim pulsare Græci exprimunt. Levibus hîsce Tympanis, manus impulsu percutiendis, in orbe ligneo aptabantur etiam antiquitus lamellæ, ut hodie fit; quæ concussæ, acutum sonum ederent, cum gravi boatu percussi corii non injucunde compositum. Cymbalum audit apud nostros populares ejusmodi organum; uti observant Eruditissimi Viri Pignorius de Servis, & Senator Bonaroti pag. 86. in expositione Achatis versicoloris Musæi Carpinei, Bacchi currum exhibentis, quam edidit post observationes ad Numismata maximi moduli ejusdem Musæi pag. 36. Figuram Tympani lamellis instructi, quam heic attulimus, nobis mi-

ministravit anaglyphum vetus a Bellorio editum inter admiranda Urbis Romæ fol. 17. n. 2.

7. *Tympana Bellica*. Duplex figura bellici Tympani a nobis depicta est, orbicularis una, altera cylindrica. Primam Pignorius exprefsit pag. 85. qua hodieque utuntur equestres Turmæ, a Persis ad nos derivata: & parum permutato vocabulo, *Timballi* nostratibus dicuntur, quæ antiquis *Tympana* dicebantur. Æneæ sunt pelves, ejus figuræ, sive hemisphærii, unde nomen margaritis ex Plinio inditum diximus num. 1. plano corio superextenso. Apollodorus ejusmodi Tympana tribuit Sal-moneo. *Pelles*, inquit, *detractas in curru cum æneis lebetibus agitans*, dicebat se tonare. Alterum genus bellici Tympani cylindricæ est figuræ, quo pedites utuntur passim. Utrimque percuti bacillis potest cum cylindro ligneo: pellis utrinque superextensa ictus excipit. Ex palmæ stipite cylindrum bellici Tympani Indi construebant, Suida teste, unde Bacchus Indorum domitor fortasse ad Græcos transtulit, ex palmæ arboris cavo stipite tintinnabula introrsus, cui ex aurichalco adaptabant, atque in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tintinnabula igitur, quæ & multa, &

magna, intus inconditum quendam sonum edebant. In anaglypho Matris Deum tintinnabula seorsim appensa visuntur: Tympana verò gestant Cybele, & Athys, uti narravimus num. 2. A Parthis, sive Persis Indorum proximis Tympana non dissimilia partim nostris equestrium copiarum, partim pedestrium, usurpari docet Plutarchus in vita Crassi: *Non cornibus, aut tubis, inquit, incitare se ad pugnam, sed stipites quosdam corio tectos, & concavos, tintinnabulis æreis circumpositis, simul pulsant. Illi vero obscurum aliquid, & terribile resonant, & ululatu ferino, & tonitru commixtum.* Isidorus, observante Lipsio in fine Dialogi x. de Militia Romana, Tympanum nostris simile, quibus utuntur pedites, appellat Symphoniam: *Symphonia, vulgo appellatur lignum cavum, ex utraque parte pelle extensa, quam singuli hinc, & inde Musici feriunt.*

8. *Æra Thermarum* heic exhibemus ex veteri anaglypho, quæ rudimenta æris campani fuisse demonstrantur ipsâ ex figura. Fortassis etiam ænea figurata vasa, a Vitruvio in theatris memorata, nequaquam diversa ab his fuerunt. Appendebantur in Thermarum adytis, ad indicandam horam admissionis, ac
re-

recessus. Observarunt id pridem Viri eruditi ex Martiali. Rosinus Antiquit. Rom. lib. 1. cap. 14. pag. 78. *Notandum est, quod campanæ sonitu populus in Thermis, statis horis, vel advocari, vel dimitti solitus fuerit, ut ex Martiali constat, dicente, „Redde pilam. sonat æs Thermarum, „. In eodem anaglypho, Thermas exhibente cum æneis hisce vasis, visuntur alia æra appensa figuræ orbicularis, similia Tympanis, quæ referuntur a nobis num. 15.*

9. *Crotala. Crotalum, ait Sponius Miscell. sect. 1. art. 7. pag. 22. Tab. 14. proprie scissa arundo, constructa studio, ut sonet, si quis ipsam quatiat manibus. Sic enim Glossæ Græcorum.*

Producit ex antiquo monumento Femina ludentem Crotalis, quæ *Crotalistria* dicebatur. Visitur alia Femina Crotala quatiens in anaglypho feralis cœnæ, edito per Bello- rium inter admiranda urbis Romæ fol. 74. num. 2. Clemens Alexandrinus Crotala a Siculis inventa fuisse tradit. *Crumata* quoque, species erant crotalorum, ut ibidem cum Scaligero ad copam confirmat Sponius; nempe testulæ erant, aut officuli, usum Crotali præstantes. Hispanis præsertim usurpata, Boeticæ in primis Provinciæ, & Gaditanæ, affirman-

te Martiali. In veteri pictura edita per Bartolum, necnon in vetustis lucernis ab ipso excussis par. 1. num. 34. & 35. Crotalis, & Crumatis ludunt complures figuræ, unde hanc desumpsimus. Malleum lignum adjecimus, quo Hebræi etiam nunc excitant suos contribules ad preces antelucanas; & vocant *Sommerim labocher*, vigilias matutinas. Malleo ligneo contundere nos solemus trabem in aditu Ecclesiæ positam, in triduo majoris Hebdomadæ, *Officiis*, ut vocant, *tenebrarum*; ut ex fragore confusi ligni tumultus Judæorum Christum Dominum ad necem deposcentium, eumque cruci affigentium evidentius in memoriam reducatur; quæ species tympanorum sunt, cum a τυπῆν *percutere* dicantur Tympana.

TAB. VIII.

IO. *Semanterion* ab Italis dictum *Scrandola* hic etiam exprimendum curavimus, nempe asserem ferreis manubriis versatilibus instructum, quo per eos dies, silente ære campano, utimur ad populum in Ecclesiam advocandum. Antiquitus, ante inventas nolas, Ecclesiæ Orientales, & Occidentales utebantur hoc signo convocationis, vel tuba; uti ex historia Lausiaca, Cassiano, Act. 4. Nicænæ Synodi secun-

cundæ , aliisque pluribus testimoniis probat Card. Bona, Rerum Liturgicarum lib. I. c. 22. n. 2. Utuntur nunc etiam Græci recentiores ; & quidem harmonica lege id lignum pulsant , ut merito inter instrumenta Musica referri possit . Descriptionem luculentam ex Leone Allatio addit ibidem doctissimus, ac piissimus Cardinalis : *Sacerdotes , inquit , Græci ligneo instrumento ad Græcos in Ecclesiam convocandos utuntur. Id est lignum binarum decempedarum longitudine, duorum digitorum crassitudine, latitudine quatuor , quam optimè dedolatum, non fissum , aut rimosum , quod manu sinistra medium tenens Sacerdos , vel alius , dextra malleo ex eodem ligno cursim hinc inde transcurrentes , modo in unam partem , modo in alteram , prope , vel eminus ab ipsa sinistra , ita lignum diverberat, ut ictum nunc plenum , nunc gravem , nunc acutum, nunc crebrum , nunc extensum edens , perfecta musices scientia auribus suavissime moduletur . Semanterion id genus instrumenti vocant . Aliud Semanterion esse ait insignis magnitudinis , adeo ut quandoque sex palmos latitudo , unum crassitudo , triginta longitudo exæquet , quod in Turribus catenis ferreis appenditur , & malleo pulsatur .*

II. *Trigonon* mulierum in choro adstantium ferali coenæ. In anaglypho *Ædium* Justinianæarum, edito inter admiranda Urbis Romæ fol. 74. una ex eis num. 2. consignata Trigonum pulsat. Erat enim id Organum Siftrigenus, plectro pulsandum; ut satis cognoscitur illa ex figura. Nonnunquam virgulis instruebatur diversi ponderis, ac longitudinis; ut varium concentum ederet. Alia verò instrumenta, non Trigoni forma, sed inflexo in circulum angulo superiori curvabantur, & crotalia sonoræ sphæraulæ, aut lamellæ inferebantur, ut pro molis, & metalli varietate, sonum diversum ederent. Ex antiquis monumentis vulgavit Pignorius, de Servis pag. 83. trigonum, ut arbitror, musicum, quod cum cæteris Mercurii Ægyptii inventis habes in anaglypho edito per Boissardum ex Hortis Julii III. Tomo 4. pag. 78. & rursus excusum vidimus in nova editione Operis Gruteriani pag. MLXXIII. P. Calmet putat hoc instrumentum ab Hebræis dici *Schalischim* שלישים.

Vide in Difs. in Psal. de *Inst. Music.* figuras 18. & 19. de quibus Regum 1. cap. 18. v. 6.

12. *Sistrum*. Celebre illud Ifidis Organum, & Ifiacorum gestamen, quod ab Apulejo adamussim delineatur lib. xi. Metam. observante Pignorio de Mensa Ifiaca pag. 34. Æreum scilicet crepitaculum, cujus per angustam laminam, in modum baltei recurvatam, trajectæ mediæ parvæ virgulæ crispante brachio tergeminus ictus reddebant, argutum, sonorum, & gravem. Virgulæ per laminam trajectæ, modo tres, modo quatuor, non sine mysterio, visuntur in veteribus monumentis Sistrum exprimentibus; ut eruditissimus Fabricius probat Inscript. cap. 6. p. 489. Duas ibi figuras Sistris, ex Musæo Stroziano, & gaza Medicea ad magnitudinem prototyporum, exactas, exhibet, unde hanc mutuamur quadrichordem. Sistrum putant communiter esse cymbalum alarum Isa. c. 18. **צִלְצַל כְּנָפִים**. Vide P. Calmet Dissert. Inst. ad Psal. n. 15.

13. *Hymnologium*. Liceat nomen procudere huic machinæ Musicæ, quam aptant passim publicis horologiis Ecclesiarum, & Fori in Gallia, & Germania superiori, atque inferiori, in Belgio, & Anglia. Tintinnabula complura appendunt certi ponderis, ac mensuræ, ita invicem attemperata proportio-

tione molis, ac ponderis, ut totum sistema musicum diatonicum, & chromaticum exhibeant. Tum in cylindro per horas singulas versatili, ut sit etiam in Organis hydraulicis, aptant certis spatiis lamellas, quarum occurſu elevati malleoli ita incidunt singulí suam in campanam, ut melos ordinate per voces debitas proferant. Ut plurimum hymnorum modulationem pro temporis diversitate occurrentium ab hisce machinis edi curant artifices. Gallica voce appellant communiter *Garrillion*. Figura pro arbitrio sumitur, prout horologio convenit, cui est aptanda.

14. *Zylorganum* a Kircherio dicitur hæc machina musica (puto *Xylorganum* voluisse appellare) Tom. i. Musurgiæ pag. 518. quòd ea scilicet ligneis cylindris aliquando compingeretur. Usus tamen docuit, præstare ex argilla cocta, aut ex metallo, cylindros, sive etiam tubulos formari ea longitudine, aut brevitate, quæ voces singulas per Diapason occurrentes fideliter reddat. Tæniola inserta in utrumque caput cujusque cylindri, nodis interpositis, ne proximi se contingant, exhibet systema musicum perito percussori, qui, pro necessitate voces attemperandi, malleolo icité

scitè percutit hunc , vel illum cylindrum , referentem chordam ejus modulationis propriam . Nacleris præsertim Siculis familiare instrumentum est, ideoque a nobis expressum.

15. *Cymbalum pensile* . Supra num. 8. exhibui æra Thermarum a Martiali descripta , figuram illustrantia a veteri anaglypho desumptam , campanis , seu nolis nostratibus non absimilem . In eodem anaglypho pendet in alia thermarum fenestra æs orbiculare , foraminibus per circumferentiam æquo intervallo diffitis , ut scilicet Crepitacula, vel alia non dissimilia corpora sonum editura , ex iis penderent . De his agemus in exponenda postrema figura hujus paginæ .

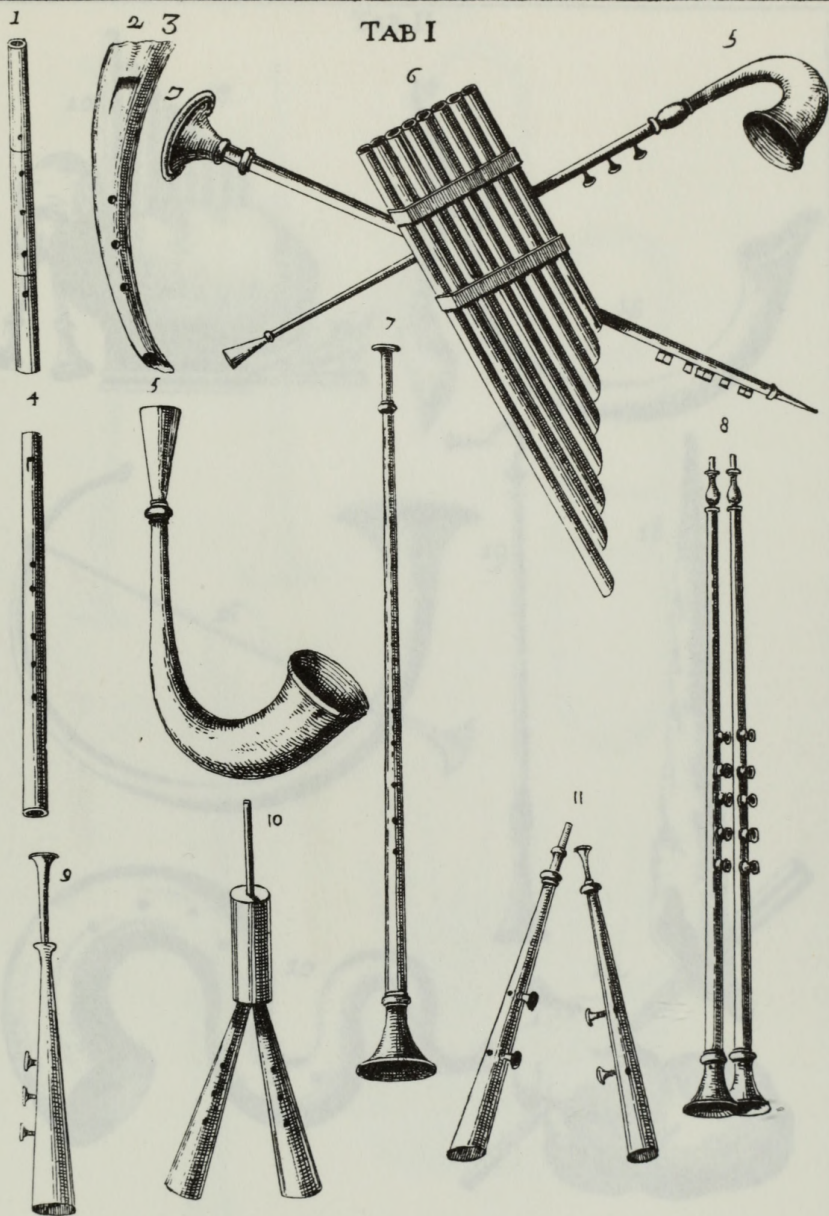
16. *Stella pensilis Fuldensum* , seu machina cymbalarica S. Bonifacii Episcopi , & Martyris; cujus ætate constructam tradunt a femina Britanica ad Christianam fidem perducta, abjurato Astri cujusdam fictitio Numine , cui juxta errores suorum gentilium devota fuerat.. Auream rotam campanulis compluribus præditam , imaginem Numinis quod impio cultu antea venerabatur, Christo subjecit . Rem pluribus narrat Kircherius ex Historicorum testimonio , quod profert .

17. *Discus Crotalophorus*, seu *Cymbalum Crotaligerum*. Nomen hoc indere liceat veteri Cymbalo, seu vasi concavo, lancis, aut disci formam obtinenti, cujus est limbus foraminibus pervius: ex his tintinnabula pendent, ad sonum acutum istorum componendum cum gravi, æris ipsius, aut cymbali, seu disci, sono. Ejusmodi structuræ tympanum puella præfert in veteri anaglypho lateritio apud Bellorium edito inter Lucernas par. 2. num. 23. Ibi etiam additur figura Disci ænei veteris tintinnabulis septem inserti, pendentibus circa lymbum, non secus ac in Cymbalo Sacro Armeniorum supra notavimus num. 4. Paulo arte num. 15. dabam ex vetusto anaglypho cymbala Thermarum amplioris formæ, tanquam lebetum, aut lancium prægrandium: quorum in limbis foramina apparent evidentiâ, ad appendenda crotalia, seu tintinnabula; ut ex Belloriano Disco facile quisque colliget. Propterea non ineptè quisquam fortasse referet ad hanc cymbali formam *Zilzal Chena-phaim*, & *Mezilothaim* Hebræorum, de quibus supra num. 12.

F I N I S.

TAB I

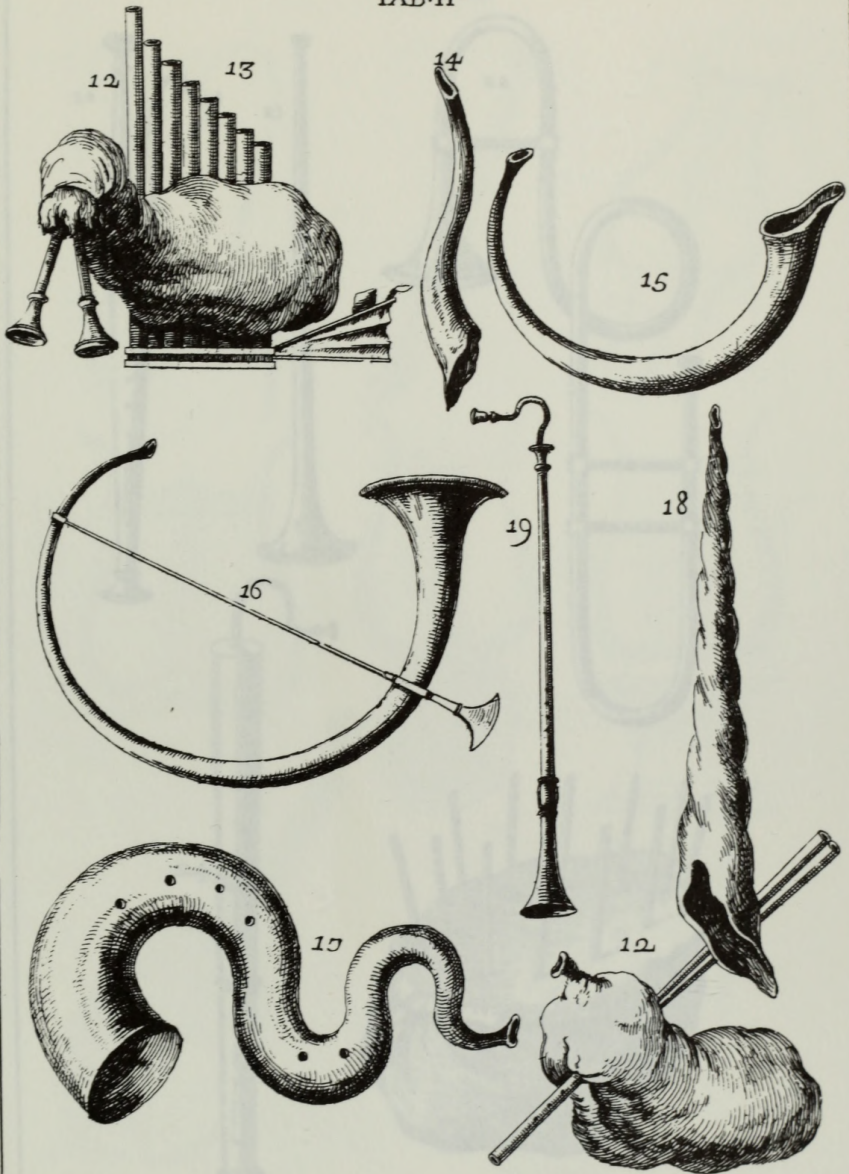

17. *Discus Crotalephorus, seu Cymbalum Crotaligerum*. Nomen hoc indere licet veteri Cymbalo, seu vasi concavo, lancis, aut disci formam obtinenti, cuius est limbus foraminibus pervius: ex quo nonnulla pendente, ad sonum acutum, et in componendum sum gravi, aeris impetu cymbali, seu disci, sonus. Ejusmodi discus in typopasum pylla transferri veteribus in gyppo lateris, apud Beliorum editum, per Ludernas par. 3. num. 27. Ibi etiam additur figura Disci xpei veteris clintinnabulis septem inserti, pendentibus circa tyrbum, non secus ac in Cymbalo Sacro Armatorum supra notavimus num. 4. Paulo ante num. 15. dabam ex austerinaglypho cymbala Thermarum amplosis formæ, tanquam lebetum, aut lincium prægrandium: quorum in limbis foramina apparent evidenter, ad appensenda crotalia, seu tintinnabula, ut ex Bellorand Disco, acelle et sone colligeret. Propterea non ineptè quisquis fortasse referet ad hanc cymbali formam, *Zilzal Qanaobala*, seu *Mezilobaim* Hebræorum, de quibus supra num. 12.

F I N I S.

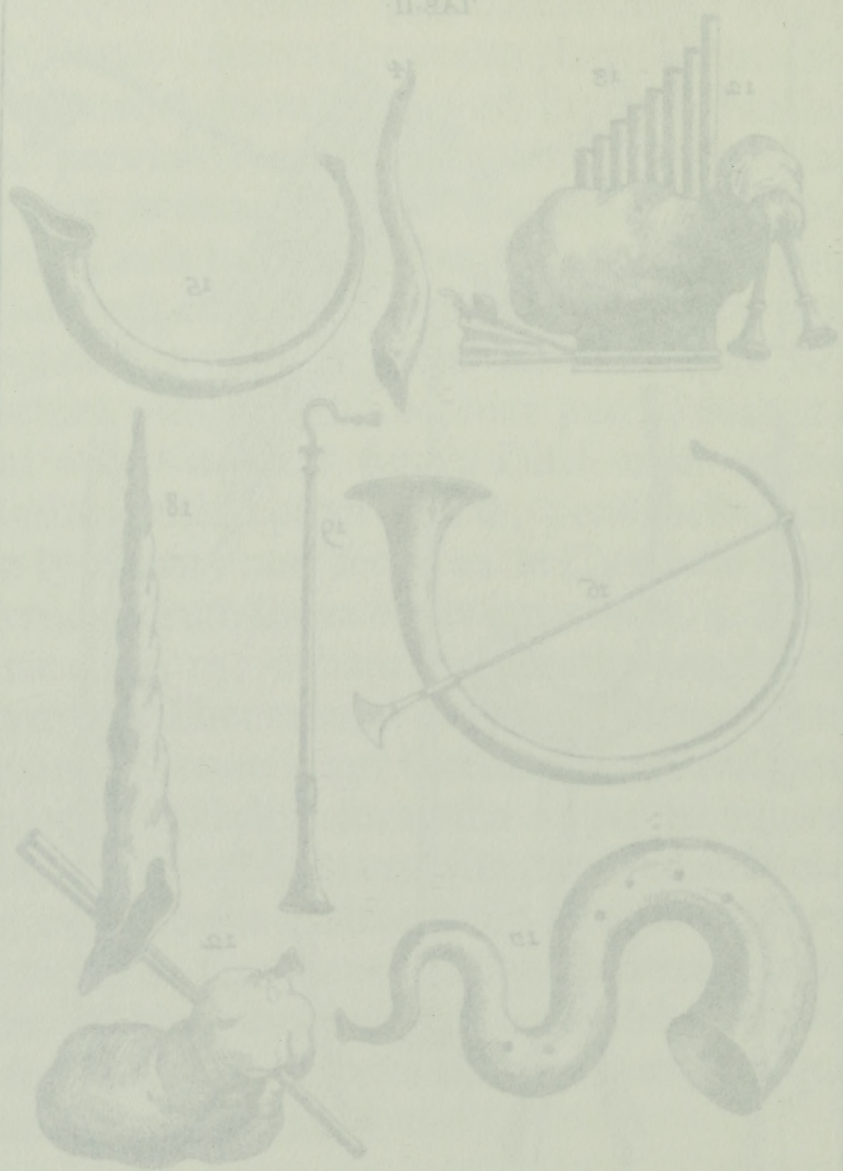

TAB. II.

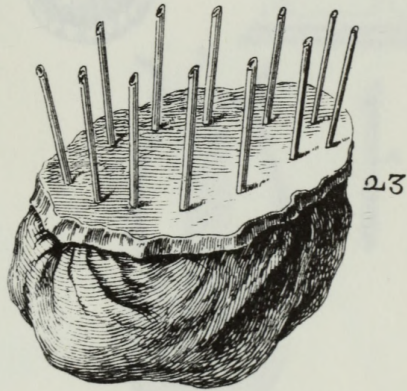
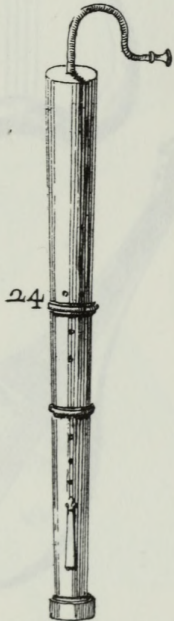
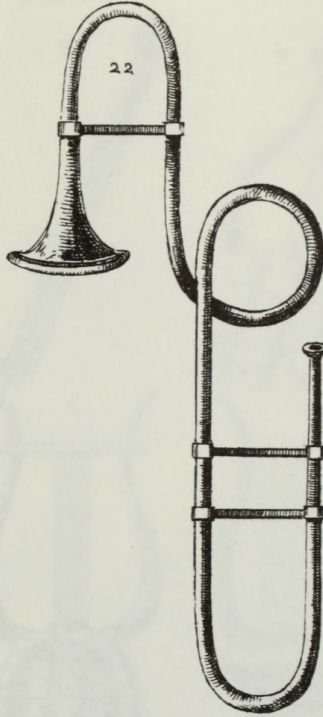
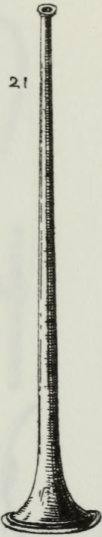

TAB. II.

TAB·III·

TAB-IV.

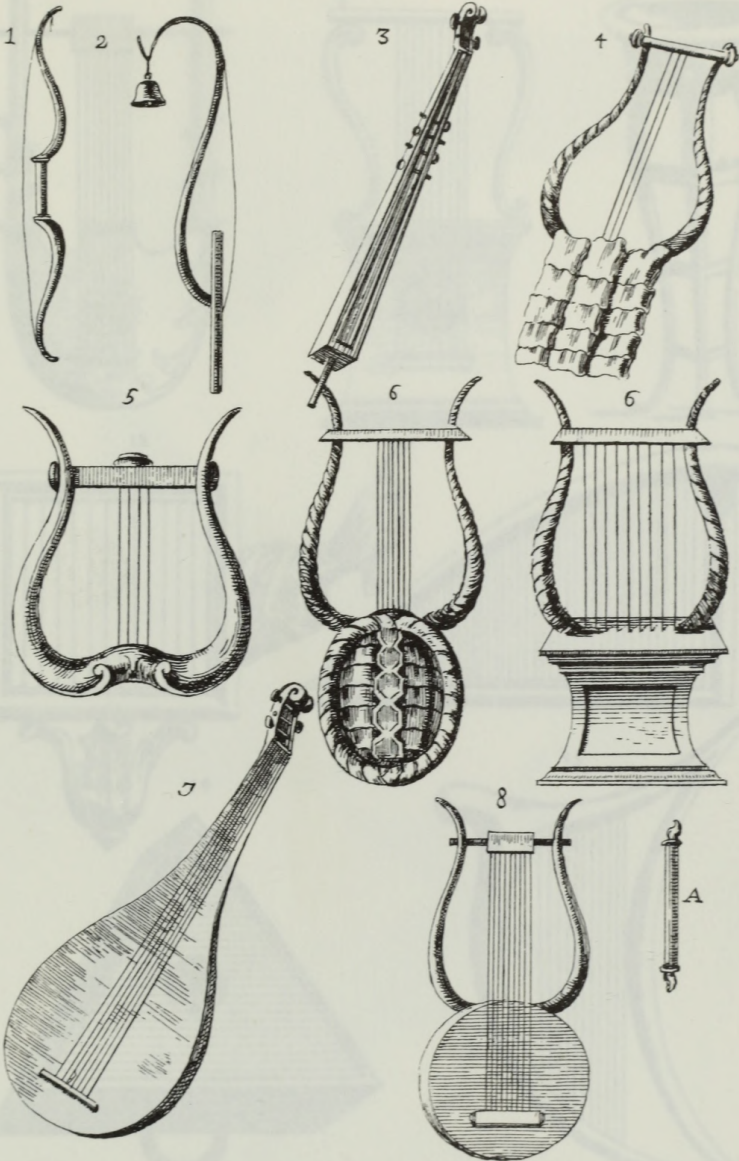
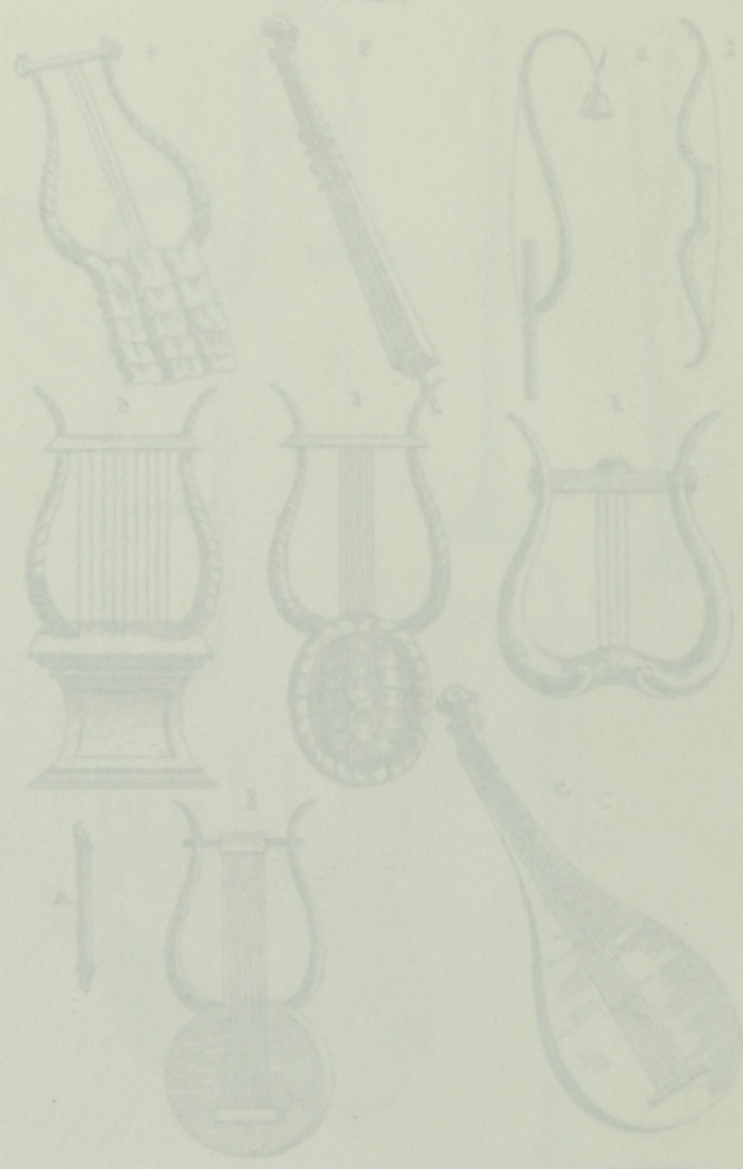
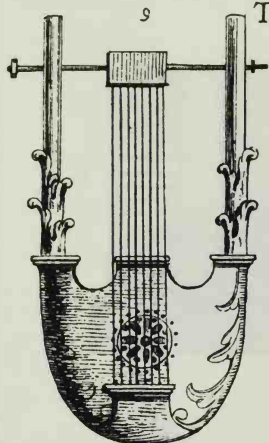

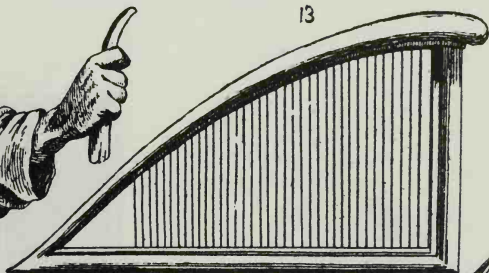
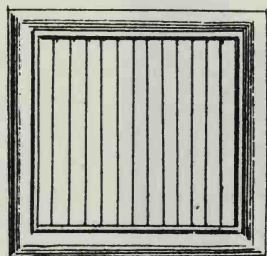
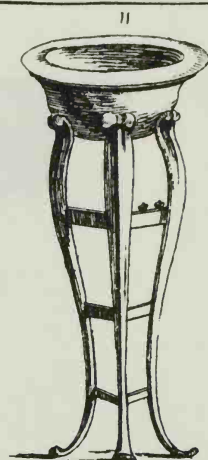
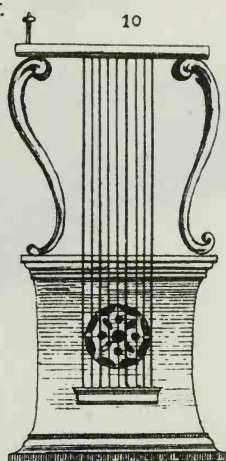
PLATE VI

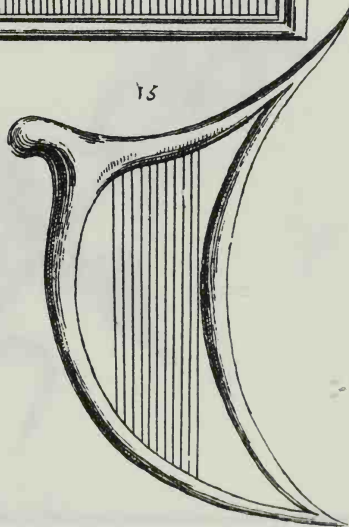
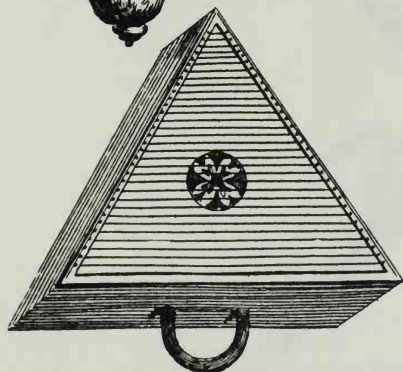
TAB. V.

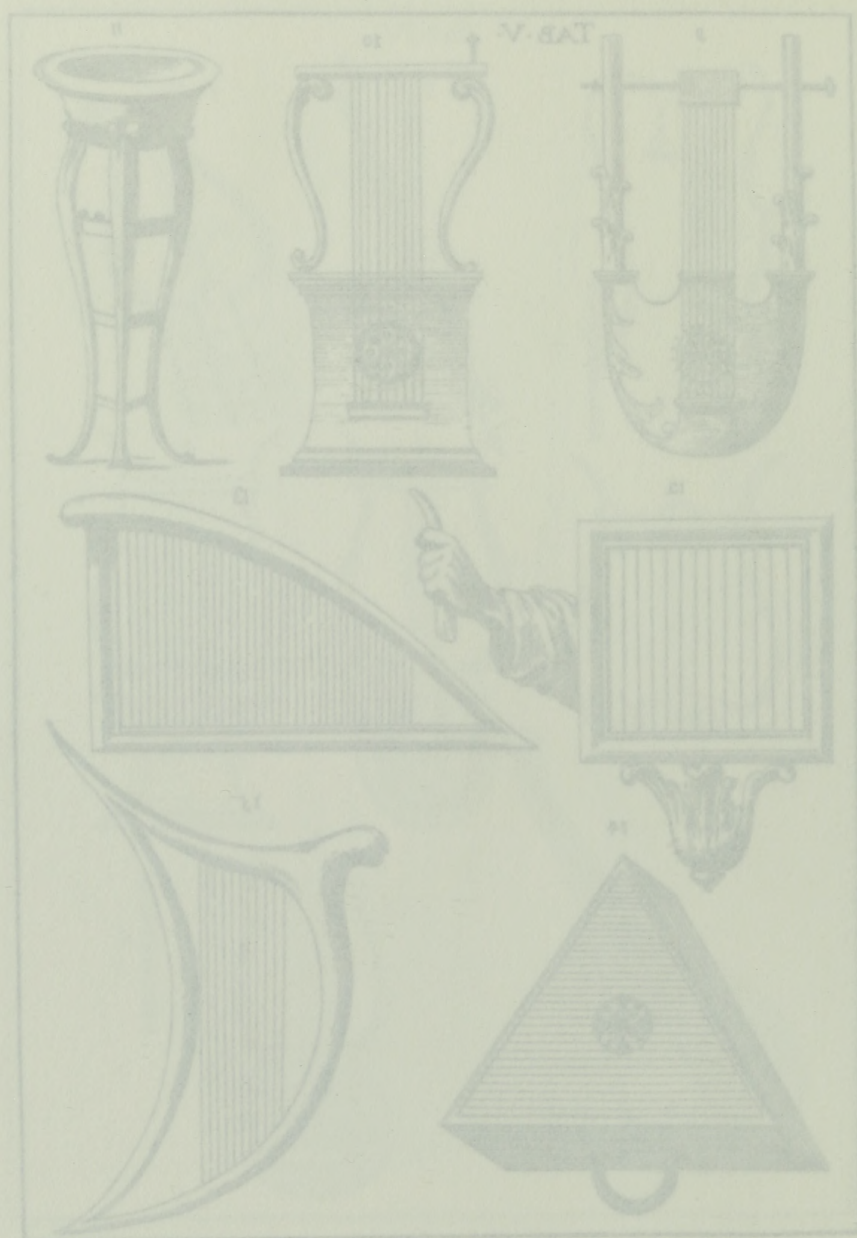
12.

14

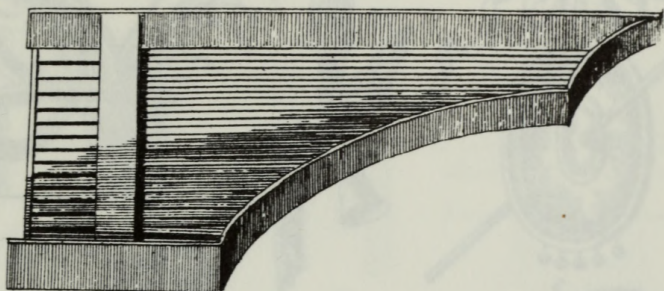

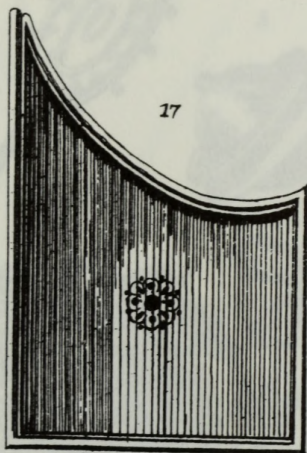

TAB. VI.

16

17

18

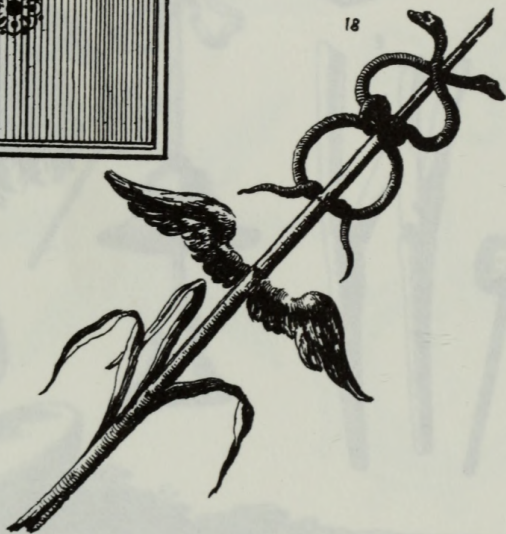
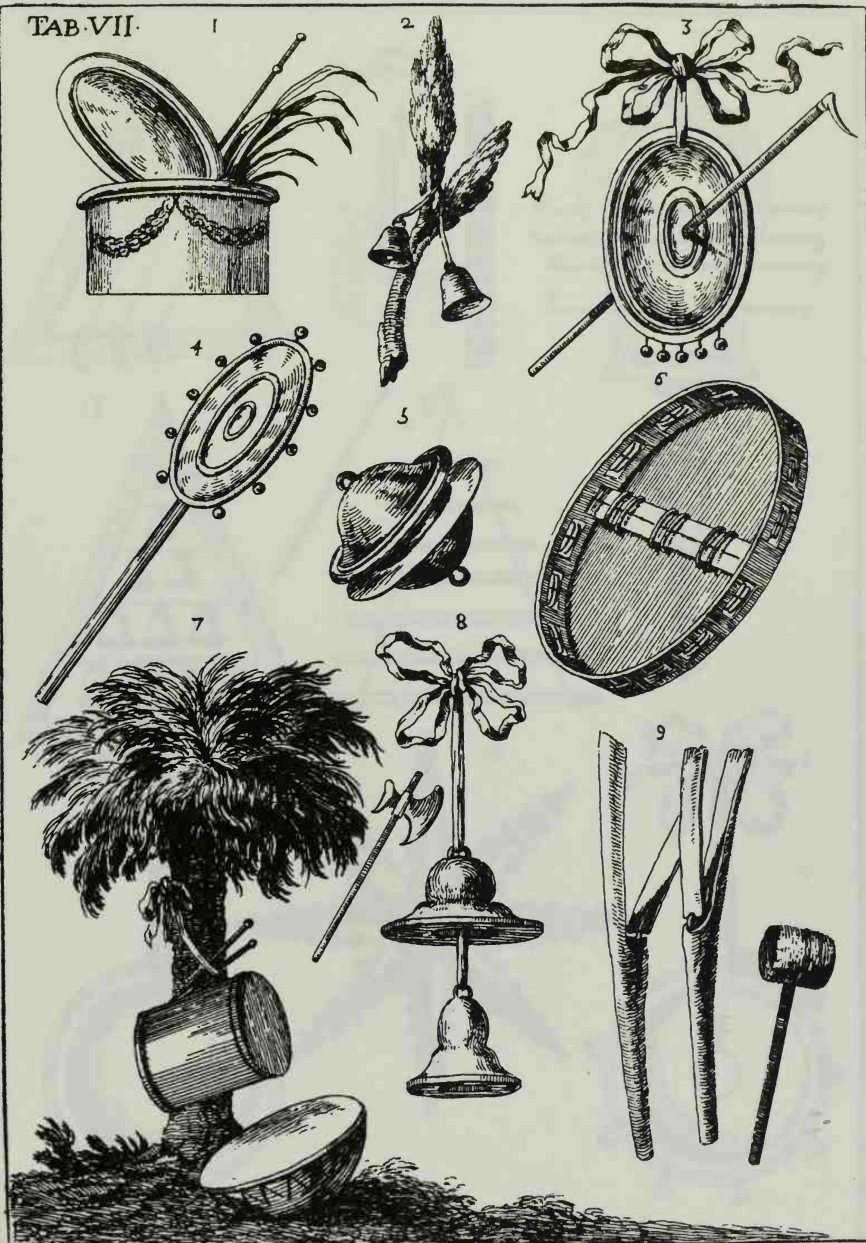

PLATE VI.

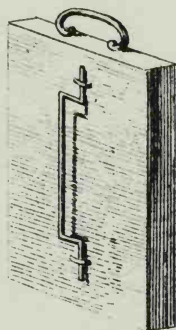

TAB. VII.

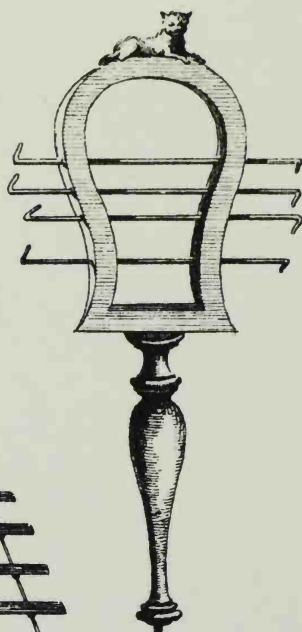

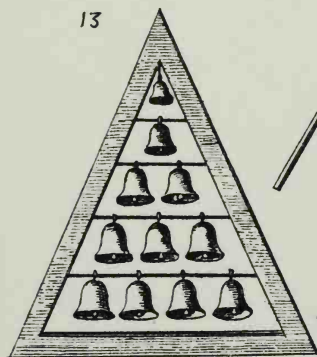
10

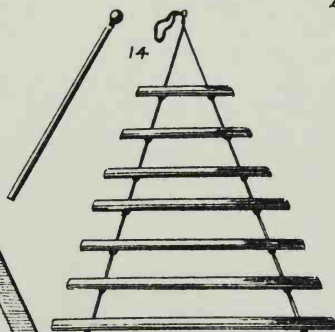
12

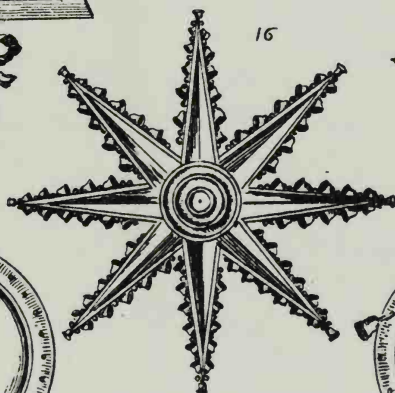
13

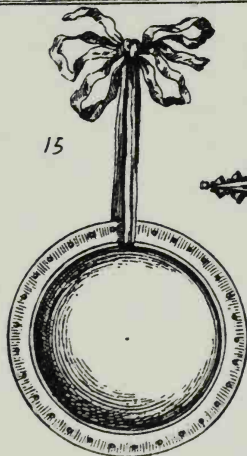
14

16

15

17

